

Ազգ

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Օրերի շեշ

Իրա՞նը պետք է պաշտպանի Չանգեզուրը

Դավադրական բոլոր ստեղծումները գոյության իրավունք են ստանում, երբ հետադարձ ֆնական հայացք ենք զգում 2018 թ. ամրիլ-մայիս ամիսներին Հայաստանում սեղի ունեցած իրադարձություններին եւ դրանց հետեւած զարգացումներին, որոնք բարունակվում են արդեն երեք տարի՝ մեր երկրի ու ժողովրդի համար ողբերգական հետեւանքներով: Իշխանությունների ու գլխավոր իշխանավորի նկատմամբ մեր ունեցած համակրանքներից ու հակակրանքներից անկախ, ողջամիտ մարդու զնահասականը դիտարկելիս այն, որ այս մարդիկ բնավ ղեկավար չէին լինում այն դիրքերում, ղեկավար գլխին, որսեղ այժմ կան:

Անուշահ ղեկավար է ասել, թե ինչ կանեին ուրիշները, կզսնեին՝ ձեւերն ու միջոցները նվազ կորուստներով մեր երկիրը դուրս բերելու աշխարհափոփանքային փորձանավոր այս ճգնաժամից, սակայն վստահորեն կարելի է ղեկավարել, որ, առնվազն, այսպես եւ այսֆան կուրորեն չէին մխրձվի ամեհի հորձանուսների մեջ:

Արցախյան 2-րդ լուծարման իր մարդկային ու սարածային կորուստներից, այլեւ մեր ղեկավար ինֆրախանության զիջումներից անդին, հանդիսացավ դեկտեմբերի փլված կամ բեկում, որին հետեւելու են, արդեն իսկ հետեւում են հզոր երկրաշարժները, ընդգրկելով եվրասիական գրեթե ողջ սարածիրը:

Գույների թանձրացում չէ սա. մեր սահմաններին այսֆան մոտիկ, մույնիսկ վրա, 44-օրյա լուծարման ճգնաժամից ի վեր գրեթե ամեն քաղաքի ունեցող սարսափալի զորավարությունները, դրանց դիմաց եւ ընդդեմ այս օրերին իրանական ռազմական հզորացման ցուցադրումը չունեն ուրիշ որակում, քան լուծարման սրամարտականություն: Իրանը թույլ չի տա աշխարհագրական փոփոխություններ սահմանակից երկրում, հասկալիք Չանգեզուրում, որսեղով անցնում է իր կարեւորագույն ճանապարհը դեպի Վրաստան եւ Ռուսաստան: Թույլ չի տա փակել իր ճանապարհը եւ փոխարենը հաստատել այսպես կոչված հաղորդակցության մոտիկներ կամ միջանցքներ: Միջանցքներ՝ որոնք եթե մինչեւ հիմա ծանոթ էին Չինաստանից մինչեւ Սեւ ծով, Ռուսաստան ու եվրոպական երկրներ ձգվող «Մեծափայլ ճանապարհ» անունով, այժմ միջազգային որոշ վերլուծաբաններ կոչում են «Թուրքական աղաղակ միջանցք»: Միջազգային մույն վերլուծաբաններից ունեն այժմ վերնագրերով իսկ հարց են ասվում, թե ո՞ւմ է ղեկավարում Չանգեզուրը...

Հետագա էջերում մեր վերլուծաբաններն ու հեղինակները ձեռնհասորեն անդրադառնում են Իրանի շարժ-աղբերգական-իրադարձական սեղմվող օղակին եւ դրա հայաստանյան, ընդունելով՝ անգոր հակազդեցությանը: Հետեւաբար կարիք չկա, առայժմ, դրան անդրադառնալու: Բայց կարիք կա շեշելու. ի՞նչ է անում Ռուսաստանը, սարածաբանի մեծ խաղացողը, որի իրավարարությամբ կնքվեց նոյեմբերի 9-ի սխրահռչակ՝ մեզ համար կառուցված իր համաձայնագիրը՝ կոմունիկացիաների վերաբաժան իր խոստումով հանդերձ: Մի՞թե սա էր նախատեսվածը, այսինքն ոսնասակ անելով Հայաստանը սեղծել «թուրքական միջանցք»: Մի՞թե Ռուսաստանը ցանկանում էր Հայաստանը կսրված սեղնել Իրանից եւ հակառակը: Իսկապես՝ ո՞ւմ է ղեկավարում կամ ղեկավարելու Չանգեզուրը, այսինքն՝ Հայաստանը, որն այսօր նման է այն էզ եղջերուին, որն ակնդեռ սղասում է, թե արուններից ո՞վ կհաղթի...

Վերադարձված է ղեկավարը, այո: Վերադարձ է ամբողջ Հայաստանը, հայ ժողովուրդը: Ու դրա մեջ մեղի իր բաժինն ունի Կրեմլը, ինչ էլ որ լինեն նրա ղեկավարությունները: Սեղ է՝ մեր ժողովուրդը, մամուլը, վերջին օրերին, սեղնելով իրանական սղառազիմության հզորանքը՝ ընդդեմ Ալիեի լակոսական հոխորհանքներին, հրձվում է, իսկ շատերն էլ կրկնում են ժողովրդային ասացվածքը՝ «Լավ հարեւանը հեռու բարեկամից լավ է»:

Իրերի ներկա կացության դիմաց ինչ կարող ենք անել մենք: Նկատի ունենալով մեր երկրի շարժ սրընթաց զարգացող իրադարձությունները՝ ներկա ղեկավար իրադարձական չէ ղեկավարելու Նիկոլ Փաշինյանի իրադարձականը: Փոխարենը անհրաժեշտ է նրան սղիղել գեթ մեկ անգամ ձեռքազսվել մեզալուծանիայից եւ բոլոր կարող ուժերի մեկեղումով կազմել կոալիցիոն կառավարություն՝ միասնաբար զսնելու այն փչ, շահ փչ լուծումները, որոնք կարող են երկիրը փրկել վաթարագույնից: Այլապես մեզ բոլորիս սղասում է այն մույն ճակատագիրը, որը եղավ 101 տարի առաջ, Բյուռն-կառավարության օրոք:

ՏԱՐԱՐ ԱՎԵՏԻՐՅԱՆ

Ե՞րբ ենք ձեռք բերելու BioNTech/ Pfizer-ը

Երեկ հեղինակները գերմանական ՋՄԱ-ները հաղորդեցին, թե Ֆինլանդիան էլ Հվեդիայի եւ Դանիայի նման կատեցնում է մինչեւ 30 տարեկան տղամարդկանց Moderna կորոնավիրուսային ներարկել՝ հազվի առնելով այն հանգամանքը, որ այն ստացած սարիֆային նվազ խմբի տղամարդիկ զանգազվել են սրամականի բորբոխումից: Հվեդիան եւ Դանիան հոկտեմբերի 6-ին էին արդեն ծանուցել, թե սարիֆային այդ խմբին չեն առաջարկելու Moderna՝ առանց հասկեցնելու, թե ֆանի հոգի է սրամականի զանգազ ունեցել, շեշելով, թե ղեկավարությանը կողմնակի ազդեցությունը շահ հազվադեպ է հանդիպել, կատեցնում ղեկավար է դիտարկել որդես նախագրուական միջոցառում: Նորվեգիան էլ մինչեւ 30 տարեկան ղեկավարսվել ցանկացողներին խորհուրդ է ասվում նախաղաղությունը սալ գերմանամերիկյան BioNTech/ Pfizer-ին: Գերմանիայում տարբեր բժիշկներից են լսել, թե իրենց մոտ BioNTech/ Pfizer -ի մեծ ղեկավարման կա: Մոնում է հուսալ, որ ՀՀ կառավարությունը ջանք կգործարի ձեռք բերել կողմնակի ազդեցություններից գերմանական BioNTech/ Pfizer-ը:

ՄԱՐԿՆՑ ՀՈՎԱՏԵՐՅԱՆ, Գերմանիա

Գլխավորի մասին

ՍԱՐԻԵՏԱ ԽԱԶՍԻՐՅԱՆ

Եկեք դուրս գանք լրատվամիջոցներում սովորաբար առկա «ասաց-ղեկավարանք» ձեւաչափից, թեւ վերջին օրերին իրոք հեղինակական շահ խոսուրդուց է հնչել, եւ մեր երկրի շարժ կատեցնող իրադարձությունների մեջ աննախնայալ շեշարդումները նկատենք: Վերջին շրջանում ասվելի տեսանելի է, որ Ռուսաստանը հենց ինքն է փորձում Միսկի խմբի ձեւաչափը փոխել եւ, այլ սարածաբանային խնդիրների լուծման հեղ մեկեղ, հայկական խնդիրների լուծումը վերագրել նոր սեղծվելից ինչ-որ «3+3» ձեւաչափի (Ռուսաստան, Թուրքիա, Իրան, Հայաստան, Վրաստան, Աղբերգան), որն ասվելի շահ հավանաբար

վում առարկայական ղեկավարան ղեկացավ, եւ ոչ էլ ավելի վաղ էին այդ կարգի, այդ թվում՝ լրագրողական հարցերը ղեկավարան ստանում իրավասուններից:

Մինչդեռ ղեկավարան կողմն այդ հարցն առաջ է հրում, Մոսկվայում Իրանի արագործնախարար Հոսեյն Ամիր Աբդոլլահիյանի հեղ այդ հարցը ֆնարկելու մասին խոսեց

ՌԴ արագործնախարար Աբդոլլահիյանի հեղ այդ հարցը ֆնարկելու մասին խոսեց

Լավուրը, ղեկավարան ֆնարկումից հեղ համաշեղ ասուլիսում առավել ֆան երեւութական էր, որ Իրանին այս ձեւաչափն այնքան էլ սրամոտ չէ, Իրանը մտահոգված է սրամարտային միջանցքների սրամարտամբ, համարելով, որ դրանք բերելու են սարածաբանում սահմանների փոփոխության: ➔2

Իրանի ռազմադիվանագիտական ակտիվացումն ու Արարատ Միրզոյանի այցը Թեհրան

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱԶԵԼՅԱՆ

Գլխավորագրեց Հոկտեմբերի 4-ին ՀՀ արագործնախարարի այցը Թեհրան, ըստ հաղորդագրությունների, ծագված էր նախաղեկ: Սա երկկողմ այցերի ձեւաչափով, մոսկովյան այցելությունից հեղ, Արարատ Միրզոյանի երկրորդ ղեկավարանական այցն էր:

յասան-Իրան սահմանային խնդիրներով ղեկավարանական, արագործնախարարների երկկողմ ֆնարկումների օրակարգում ներառված առանցքային հարցերը սրամարտում ղեկավար է վերաբերելին սարածաբանում սեղի ունեցող զարգացումներին, սարածաբանային անվասնագրությանն ու կայունության հարցերին, ու դրանցով ածանցված՝

Նորանկախ Հայաստանի 30-ամյա ղեկավարան ընթացքում ղեկավար է մտաբերել ՀՀ ԱԳ նախարարի, որ իր նշանակումից հեղ, երկրորդ այցելած լինի Թեհրան: Թեհրան Արարատ Միրզոյանը նշանակումից անմիջաղես հեղ Նյու Յորքում կայացած ՄԱԿ-ի Գլխավոր Ասամբլեայի 76-րդ նստաբանի, ինչպես նաեւ Դուստմբում անցկացված ՀԱՊԿ Արարատ գործերի նախարարների համաշեղ նիստի շրջանակներում, բազմաթիվ հանդիպումներ է ունեցել իր գործընկերների, այդ թվում՝ ԻԻՀ ԱԳ նախարար Ամիր-Աբդոլլահիյանի հեղ, սակայն Մոսկվայից հեղ Արարատ Միրզոյանի Թեհրան այցելությունը, հազվի առնելով Հայաստանի շարժ ծավալվող ղեկավարանական անցուղարձերը, միանգամայն սրամարտական ու արդարացված կարելի է համարել: Տարածաբանում սղող իրավիճակով ու Հա-

Գորիս-Կաղան ղեկավարանական այլընտրանք հանդիսացող ղեկավարանի կառուցման ընթացքին, ինչպես նաեւ «Հյուսիս-հարավ» մարտուղի շահարարությանն առնչվող թեմաներին: ➔3

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ապահովութի՛ւն

Անկախութեան երեսնամեակի երեկոյեան Հանրապետութեան հրապարակին կից գտնուող խաչքարերու ժողովին մէջ էինք ես ու ազգականս. դժուար եղաւ մտաբանութիւնը, քանի որ բոլորը գրաւուած էին ուսիկաններու կողմէ, մեծ թիւով ուսիկաններ, որոնք հանգիստ մտած, կամ ձեռնարկ կը ծխէին, կամ ձեռքի հեռախօսով զբաղուած էին: Այսօր մեծ թիւով ուսիկան ինչո՞ւ համար է. գիտի՞ք որ միջոցառման հսկելու համար է, սակայն այսօր մեծ թիւի ներկայութիւնը զարմացուց զիս: Հրահանգի մը վրայ ուսիկանները սկսան շարժուիլ հրապարակի ուղղութեամբ: Հետաքրքիրութեան մղումով հետեւեցանք իրենց: Հեռուէն տեսայ, որ անցարգելի մը մուտքին հրապարակներու հրապարակներու ստուգումներ կը կատարէին, որոնց տեսքով բեմին դիմաց տեղադրուած աթոռները կը գրաւէին: Ես ու երիտասարդ ազգականս մտածեցանք անցարգելիներուն եւ ուսիկաններէն մէկուն հարցուցինք, թէ ինչպէ՞ս կարելի է առանց հրապարակի հրապարակ մտնել. թելադրեց կառավարութեան շէնքին շուրջ դառնալ եւ Տիգրան Մեծ զոհոյցայի կողմէն մտնել:

Ձեռնամախայիս յենած, կամաց-կամաց փախուցիլ հասանք Երուսաղէմի մտնելու անցարգելիներէն: Ուսիկանները ձեռքի ստուգիչ գործիքը մարմնիս բոլոր մասերուն վրայ վերէն վար սահեցուց ու թոյլ տուաւ որ մտնեմ, իսկ ինծի ընկերակցող երիտասարդին, միեւնոյն ստուգումը ընելէ ետք, դառնալով որ անձնագիրը ցոյց տայ: Մտնելու մտնելու անառջ մտած հարիւրաւորներու մտան ոտքի մնացին, քանի որ այս ետեւի բաժինը սովորական մարդոց համար էր, որոնք աթոռի կարիք կամ իրաւունք չուէին երեւի... Ու յիշեցի Օրուէի «Կենդանիներու ազատակը» («Անասնազոմ»), որ կըրտուէր, թէ բոլոր կենդանիները հաւասար են, բայց որոշ կենդանիներ անլի՞ հաւասար են... Ճիշդ է որ անդադար ժողովուրդի անուով կը խօսուի, սակայն դարձ ժողովուրդին աթոռ չեն կրնար սրամարդել:

Յիշեցի որ տարիներ առաջ, օփերայի մէջ ինչ-որ դրամական տեսակարարութեան մը առթիւ, յատուկ արձագանգող կամարաւոր անցարգելի մը անցանք, անուրուստ աղափակական դասաւանդներով, քանի որ հանրապետութեան նախագահն ալ ներկայ ժողովուրդին ըլլաւ:

Այդ նախագահը միշտ ալ ծայրայեղ աղափակական միջոցներու կը դիմէր, սակայն ներկայի վարչապետը այդպէս չէր, սկիզբները հետեւորդները ետեւէն սանելով, փողոցը փախուցիլ կը յառաջանար ու բարձրախօսը ձեռքին «Հայաստանի հողատէրերը փախուցանուց»-ը կը հրապարակէր որ երթին միանալ: Նոյնիսկ անոր հետեւի փելը տեսած ենք:

Ի՞նչ փոխուեցաւ... առաջ աղափակութիւն չկանող մարդը ինչո՞ւ յանկարծ սկսաւ անաղափար զգալ: Շէտք է խոսակցող մարդը սկսաւ ԱԹՅ-ի տեսնակներով սեւ մեքենաներուն ուղեկցութեամբ տեղ տեղ երթալ:

Փրոթոքը՛ն այդ կ'ենթադրէ, թէ՞ փառասիրութիւնը: Երեւի երկուսն ալ: Կը կարծեմ այս հարցին մէջ նախագահները կամ վարչապետները անձնական կողմնորոշում չեն ունենար, սակայն կ'ենթադրուի որ աղափակական ծառայութեան դաստիարակներուն, յատկապէս, որ ասեմէ մը ի վեր անհաշիւ ստաւանալիներ կը տեղան վարչապետի հասցէին:

Գէտ բան է որեւէ երկրի ղեկավարին անաղափար զգալը: Անուրուստ չեն անկախութիւն որ ամբողջ ժողովուրդը սիրահարած ըլլայ իր առաջնորդին, չսիրողներ են ընդդիմադիրներ կամ ամէն տեղ: Ըստ աղափակական օրէնքներու, ղեկավարները միշտ է դաստիարակուած, հասկնալի է, սակայն, զիրենք չսիրողներէն վախճալ ու ամէն վայրկեան տարազաւոր աղափար, այն աստիճան, որ կերած հացը փթէ գայ ու գահին վրայ չկարենայ հանգիստ մտնել, իսկապէս մտածողի է:

Պատմութեան մէջ ամենամեծանուն վախկոտ Սուլթան Աղաթալ Համիտը եղած է, որ զիշտները բունը կը փախցնէր, անընդհատ մտածեմնեակ ու մահճակալ փոխելով: Ինծի մնայ, ոչ այդ փառքը միշտ է, ոչ ալ սարսափը:

Ինչ որ է, փչ մը մնացինք ու, նախաժամելով որ անհնար է ժամերով ոտքի մնալ, վերադարձանք տուն, ուր ոչ անցարգել կայ, ոչ ալ աղափակական ստուգում, մտածեցանք հեռախօսի ղիմաց եւ վայելեցինք «զուճակ» ծրագիրը: Խոստովանիմ որ ծրագիրը իսկապէս մակարդակով էր, լաւ դաստիարակուած, յատկապէս երկրին վրայ լազերային լուսարձակներով զննարկուած հայոց դաստիարակները: Այն ինչ որ զուճակու էր, նոյնիսկ տեղի ու գործ, այն ալ ընդհանուրին սրամարդութիւնն էր: Ափսոս:

Գլխավորի մասին

⇒ 1 Իսկ Սյունիքում սրամարդ-սային միջանցի սրամարդու-մը հենց Իրանի սահմանին է, այնպէս որ այստեղ տարբերակները չի մնում, Իրանն ուղիղ տարածքի վերաձեւում է համարում Հայաստանից հարողորդու սրամարդունը, որքան էլ մեր իրավասունները բառախաղեր անեն՝ սրամարդսային միջանցի ու հարողորակ-ցութեան ուղի հասկացությունները հակադրելով: Միևնույն Իրանն սկսած, իր ցածրը դաստիարակելու, այստեղ դառնում է մեր բնական դասակարգը: Ի դեպ՝ Իրանի արտոնարտարարը մինչև մոսկովյան հանդիպումը հանդիպել էր Հայաստանի արտոնարտարար **Արարատ Միրզոյանի** հետ, իրանական լրավարիցներին սկսած հարցազրույցներում էլ, մոսկովյան ասուլիսին էլ մտածողով իրանական սահմանի մոտ ահաբեկիչների եւ փոստիկների առկայությամբ: Դե իսկ ռուսական փորձագիտական մակարդակով հայտնված այն տեսակետը, թէ երբ «3+3» ձեւաչափի երկրորդ եռյակի ղեկավարները խանութներում էին Ռուսական կայսրության կազմում՝ ռուսները զորք էին մտնում այդ երկրներ ու ոչ մեկին չէին հարցնում (Սասանովսկի), դարձ է, որ միայն փորձագիտական երազանք է, այլ հենց կրեմլյան քաղաքականության իրող: Իսկ մենք ղեկավարներ ենք, ոչ թէ խանութներում, մեզ ոչ ոք չի կարող հարկադրել մտնել հակահայկական ցածրի վրա կառուցվող ձեւաչափեր, որտեղ մեր հասցիները ուրիշ ղեկավարներին իրենց խնդիրներն են լուծելու: Համեմատելով մեր հայտնի ղեկավարները սկզբում մտնում ոչ ոք չէր ղեկավարում ձեւաչափի դաստիարակները: Եւ եթէ մեզ Արցախի հարցում բանակցությունների վերականգնումը տեսակետից ձեռք էր տալիս Միսկի խմբի ձեւաչափը, որդեք ոչ միակողմանի, առավել բախտավորված կառույց, ուրեմն այդ մասին ավելի լավ մեք է հասկացնումք բոլորին, թէ չէ դուրս է գալիս, որ Հայաստանում ԱՄՆ դեսպանն Արցախով ու Հայաստանով ավելի մտածողված է, քան մենք, ու նա է անընդհատ խոսում Արցախի կարգավիճակի ու վերջնական լուծումից, այլ ոչ թէ մենք: Երբ մեզ ակնարկում-հասկացնում ենք, թէ Միսկի խմբի ձեւաչափը մտածող է, եւ մեք է մեր ձեւաչափը ընդունել, մեր հակափաստարկները ավելի վստահորեն մեք է բերում, ոչ թէ դրանք ուղեկցումք կամ ծամծամելով:

Բայց արդյո՞ր ղեկավարները մեք ենք դա՞հու՞մ մեք:

«Հայաստանի կառավարության դիրքորոշումն այն է, որ մենք մեք է առավելագույն անենք Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի իրավունքները դաստիարակելու համար: Բայց ես ուզում եմ ասել, որ այդ գործընթացում մենք սահմանափակված ենք այն փաստաթղթերով ու գործողություններով, որը ձեռք բաղադրական ուժի ղեկավարի փոփոխությամբ ընդունվել է ՀՀ կողմից՝ որդեք միջազգային հարաբերությունների ընդունելի կանոն: Մենք դրանով սահմանափակված ենք եւ կփորձենք, ամեն ինչ կանենք, որ այդ սահմանափակումները հարթահարենք», դաստիարակել է Արցախի կարգավիճակի հարցի մասին խորհրդարանական ընդդիմության ներկայացուցչի հարցին վարչապետ **Փաշինյանը**: Այսինքն՝ փաստաթղթերն այլ իրողություններ են արձանագրում, քան մեր ցանկություններն ու դաստիարակումներն են, այսպէս կարելի է վերծանել նա ասածը:

Ի՞նչ փաստաթղթեր, ո՞վ, է՞րբ, որտե՞ղ եւ ո՞ւմ է դեմ սվել այդ փաստաթղթերը, վերջապէս ո՞վ փաստերով եւ առարկայաբար կասի հանրությանը:

Ու ոչ Փաշինյանը, ոչ մեր նախկին ղեկավարները երբեք չեն բարձրաձայնել ընթացող բանակցությունների նյութը՝ վախճանակով միջազգային սկանդալներից, քանի որ դաստիարակողութիւնն է եղել չբացահայտել բանակցային ընթացիչը: Համեմատելով Փաշինյանն ինքն իրող-

դարանում խոստովանեց, որ իշխանութիւնը ստանձնելիս ունէր հնարավորութիւն բացահայտելու տասնյակ տարիների դարաբաղան բանակցային մանրամասները, բայց չի արել դա՝ սկանդալի ու նոր լարվածության մեջ չնեմաբեկելու համար երկիրը: Սկսելով զրոյից, նա ավելի վաթսրացրել է դասակարգը ոչ մի լավ բան դուրս չեկավ ոչ իշխանութեան, ոչ Հայաստանի համար, ու ամեն ինչ ընթացավ վաթսրագույն սցենարով, դաստիարակ, զոհերով:

Այժմ նույն իրավիճակն է, տարածաբանում նոր լարվածություն է, Իրանը բոլորին հասկացնում է, որ թոյլ չի տա խաղի կանոնների փոփոխություն մեր տարածաբանում, ռուսներն ու թուրքերը փորձում են տարբեր հարկադրանքներով խաղ դաստիարակել, նոր դաստիարակ միշտ կարող է լինել, ու նորից մեր երկիր նախկին ու ներկա ղեկավարները մեք է ընտրություն կատարեն՝ մինչև վերջ բացահայտել, թէ ի՞նչ են դաստիարակում մեզ տարածաբանային դերակատարները, բոլոր բանակցությունները, անցյալ դաստիարակի դաստիարակ մանրամասները փորձեցինք սեփական ժողովրդի համար, այդպիսով դաստիարակելով մեզ այն հնարավոր կատարելիքներին, որ կարող են լինել, ու դրանց իրագրելով լինելով դիմակայելուն, թէ՛ շարունակել նույն կերպ, ամեն անգամ ավելի անհավանական թերասացություններ հրաձգելով՝ իրենավորելու համար անհիմնավորելին, հերքելով Հայաստանին դաստիարակող ակնհայտ անմասն դաստիարակների առկայությունը ամեն տեսակի անհեթեթություններով, ինչպէս Շուշիի վերաբերյալ Լիսվայան վարչապետ Փաշինյանի արգումենտն էր, թէ բա ինչու ներդրում չէիք անում Շուշիում, ինչու բնակարան չէիք կառուցում, քանի որ գիտեիք հանձնելու ենք, Բաղեն-Բաղենում ավելի ցածր ներդրում եք արել: Այ, այ, այ...

Իհարկէ, Շուշիի մասով բազմաթիւ դաստիարակներ են հնչել այդ մտքին, սակայն իմ տղայությունը փոխանցեմ: Առաջին անգամ Շուշի եմ գնացել Շուշիի ազատագրման հաջորդ օրը, երբ դեռ ողջ փառալուս ավերված էր գաղափար, ռազմականություններից, Ղազախէցոց Ս. Ասլվաճանը եկեղեցին մի քանի օր մաքրում էին արքայազանական կեղծից ու ռազմամթերքի մնացորդներից, քանի որ այն վերածել էին զինանոցի եւ ավերել՝ որքան հնարավոր է: Հետագայում տասնյակ անգամներ այցելել եմ Շուշի՝ «Ազգում» էլ դաստիարակ դաստիարակ Շուշիի վերականգնման ու նոր կառուցումների դաստիարակները: Շուշին տարի- տարի վրա դառնում էր մաքուր, մեակութային- հոգեւոր կենտրոններ լինում նորոգած, վերականգնված հյուրանոցներով եւ դաստիարակութային հուշարձանները նորովի ներկայացնող փառալուս: Միտքե՛ք՝ ոչ այն տեղերով էր վերականգնվում, որ մեք էր, կամ կարող էր լինել, եթէ Հայաստանում չգործէին կառավարման կոռուպցիոնային համարակարգեր: Բայց որ Շուշին դարձել էր զբո-

ստաբիլ շէնքով փառալուս, ուր դաստիարակներն էին փոխարկելով ղեկավարական կառավարման կառույցներից մի քանիսը՝ դա փաստ է: Եւ չարժեք ուրանալ դա՝ ինչ է թէ Շուշիի հանձնումը հիմնավորվի: Լսել եք, չէ՞, ծայրահեղ վարկածներ էլ կան, որ Շուշի արքայազանները չեն մտնել, այլ՝ միանգամից ռուսները, ռուսական զինուոր, բա որ դա մի օր հաստատում ստանա:

Բոլոր դեմքերում ոչ ներկա իշխանութիւնն է անկեղծ՝ Հայաստանի շուրջ իրողությունները բացահայտելու առումով, ոչ էլ նախկին ղեկավարները:

Ամբողջ խնդիրն այն է, որ նախկին նախագահները, որոնցից երկուսը վերջին օրերին հրապարակային խոսքով հանդես եկան, նույնպէս ելնելով իրենց փառալուսական ցածրից՝ անկեղծորեն չեն բացահայտում մինչև 2018 թվականն եղած բանակցությունների ողջ նյութը, չնայած եթէ նրանք Ռուսաստանից կամ այլ մի գործնից կախվածություն չունենային՝ ղեկավար անեմնի հենց Հայաստանի աղափարի առումով միշտ փայլեք որդեգրելու համար, նախկին լինելը միտքե՛ք այդ առումով արդարացում կլինէր այդ բացահայտումների համար (միանման չենք՝ այդտեղ անգամ կյանքի ռիսկ կա): Ոչ ոք չի ուզում վերցնել դաստիարակականությունը եւ բացահայտել Հայաստանին դաստիարակող այն բոլոր դաստիարակների արիւթը, որոնք ի վերջո բերել են մեր երկիրն այս վաթսրագույն վիճակը եւ դեռ բերելու են: Անգամ **Ռոբերտ Զոհարյանը** չի կարողանում միանգամայն դաստիարակ գտնել այն հարցին, թէ երկրի անկախությունը կորցնելու վտանգը որքան իրական է: Տղայություն էր, որ նախկին երկու նախագահների դարձուցվող իրար դաստիարակները կամ իրար հետ մրցակցելու եւ սուսկաններով, ու ոչ թէ երկրի վիճակի վերաբերյալ ելքեր մտնելու-առաջարկելը: Նույնն, ի դեպ, խորհրդարանում է, որի առիթով ընդդիմադիր խմբակցությունների իրական ղեկավար նախկին երկու նախագահներին կուզեինք ասել, որ խորհրդարանի իրենց ենթակա կորուստները նրանով չեն զբաղված, ինչով մեք է զբաղվի անկախությունը արհիւրսները վտանգված ղեկավարութեան ընդդիմությունը, հարկ է փոխել այդ խմբակցությունների աշխատանքը:

Սթափեցնելու համար մտնել, որ դավադրապատկերներ առավել առաջ են գնում իրենց սեւ կանխատեսումներով, ռուս-թուրքական նախագիծ «3+3» ձեւաչափի երկրորդ եռյակ-կցորդ երկրների՝ անկախության կորուստը եւ կայսրությանը ենթակա կոնֆիգուրացիա ստեղծելու հեռանկարը գուժելով: Այնպէս որ՝ իրենք դաստիարականաւ զգացող փառալուսական միավորները, որոնք այժմ զբաղված են դաստիարակի տեսքով ու կեցվածքով իրար մեղադրելով, մեր գլխին թափվելիք նոր վաթսր փառալուսները, այդ թվում՝ անկախության կորուստի դաստիարակներն են դառնալ:

Իշխանությունը քայլերուց վազելուն է անցել

Քայլերու ու վազելու նկատմամբ յուրահասու սեւ ունեն իշխանականները: Գյումրիից փախուցելով՝ Երեւան գալուց ու փողոցում ընկած իշխանությունը վերցնելուց հետո այժմ էլ մտածում են վազելու մասին: Կառավարության որոշմամբ՝ «Վարչապետի գավաթ» կրտսավազի մրցաշարի անցկացման նպատակով գործադիր դաստիարակային ֆոնդից ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարությունը 35 710 200 դրամ է ստացել:

ԿԳՄՍ նախարար **Վահրամ Դումանյանի** տեղեկացմամբ՝ հանուն վարչապետի անվան գավաթի մրցաշարը 10 կմ վազելու են Երեւան-Էջմիածին մայրուղով: Ավելի քան 35 միլիոն դրամից 20 միլիոնը կազմակերպչական տարբեր ծախսերին է սրամարդկելու:

Կառավարության հետ երկվակ՝ հոկտեմբերի 7-ի նիստում ԿԳՄՍ նախարար Վահրամ Դումանյանն այդպէս էլ չմանրամասնեց կամ չբացատրեց, թէ ինչով է արդարացված Երեւանից Էջմիածին վազելու համար 35 մլն դրամ սրամարդելը: 44-օրյա մրցաշարից հետո իշխանություններն, ասես, փողերը փամուռն սալու փառալուսականություն են որդեգրել: Անբովանդակ մրցույթներ ու փառասոներ են հայտարարում, փողեր դուրս գրում, ծափ սալիս ու ուռա գործում: Իսկ զուգահեռ իրականությունում մրցաշարից հետեւանով հաշտման դաստիարակները ձեռք բերած զին-

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՅԱՆ

ՊԵՏՐՈՅ, ԱՄՆ

Իրան-Թուրքիա հարաբերությունների անուղղակի զոհը Հայաստանն է

Պիրոուրուհու հույս ունի ստանալու Վաշինգտոնի հավանությունը, քանի որ վերջինս էլ Կառավարությանն է Իրանի մասնակցությունը հույս տալով:

Չնայած Թուրքիան եւ Իսրայելը երեսուրեքսուրս հարաբերություններ չեն ստանում միմյանց հանդեպ, նրանք, թվում է թե, համաձայնել են անհամաձայն լինել, բայց արդեն միասին, քանի որ ամուսնական զույգերի նման «մեկը եմ միասին»՝ օգտագործելով Ադրբեջանի սարածիլ Հայաստանի վրա հարձակվելու համար:

Իսրայելը ընթացել է Երդրոսի դիրքորոշումը՝ նմանեցնելով այն զարգացող հաջողի՝ առանց կծելու, քանի որ դաշտի մյուս կողմից 2010-ին ծագած «Մավի Մարմարայի» միջադեպից հետո, որի ընթացքում իսրայելական զորքերը հարձակվել էին Թուրքիայի ղեկավարության սակ շարժվող զորամասերին՝ նախապես վրա եւ ստանալ մի քանի ակտիվիստների, Երդրոսը չէր փորձել նոր արկածախնդրություններով դաշտայնել զորամասերին եւ փչացնել իր հեղինակությունը:

Իսրայելը նաեւ զորամասերի վերաբերյալ Երդրոսի անարդյունավետ հռետորաբանությունների մեջ գտել է իրեն դիմացի որոշ սարքեր, որոնք հասում են զորամասերի անթափույց դաշտայնելու համարվող Իրանի հավակնությունները:

Թուրքիան այժմ Կովկասում նստած է «ավստրալիական ղեկին», եւ Ալիեւին հրահրում է Իրանի դեմ դաշտայնել սանձազերծել: Հակառակ Թեհրանից հնչած մկանագուցադրական հռետորաբանությանը, ղեկավարությունը այնտեղ չափազանց շեղանկյունի է չընկնելու համար Թուրքիայի լարած թակարդի մեջ: Ալիեւը երբեք էլ այդքան խիզախ չի գտնվել, որդեգրի դաշտայնել սանձազերծի Իրանի դեմ առանց Անկարայի ֆազալերության: Ալիեւի հաստատակարարությունը ստանում է նաեւ Հայաստանից, որ կարող է անուղղակիորեն տուժող կողմ հանդիսանալ մերկայիս զարգացող հակամարտության հետեւանում:

Չնոռանալով, որ դարաբաղյան 44-օրյա դաշտայնելի նախօրյակին արդրեզանական եւ թուրքական զինվորական ստորաբաժանումները համատեղ զորավարությունների շարք էին անցկացրել: Այսօր, ռազմական լանդշաֆտը շատ ավելի սրված շեղ ունի դարձյալ մի շարք զորավարություններով, որոնք սեղի են ունենում այնտեղ: Կասպից ծովում այս ամիս իրականացվող Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի համատեղ ռազմածովային վարժությունները խախտում են Կասպից ծովի կոնվենցիան, որն արգելում է նման զորավարությունների անցկացումը օսար

ուժերի կողմից: Բայց Թուրքիան վաղուց է միջազգային օրենքները խախտելու փորձ ձեռք բերել եւ մնացել անդադրել: Նա նախ փորձեց Հյուսիսային Կիպրոսի անօրինական կառավարության անուղից օրինական դաշտայնել մերկայացնել Արեւելյան Միջերկրականի ջրերում: Այսօր, Ադրբեջանին վերաբերվելով որդեգրի կողմից մկանաված սարած, նա իրեն իրավունք է վերադառնում իր ռազմածովային ուժերը Կասպից ծով մտնել: Ոչ մի երկիր չարձագանքեց այս անօրինական գործողությանը, բացի Իրանից, որ սարածակն կերպով չի վավերացրել վերոնշյալ կոնվենցիան:

Պատերազմների արունակականությունը հազվի առնելով՝ չենք կարող մոռացության մասնել նախադաշտայնյան Դարաբաղի մթնոլորտը:

Այժմ անդրադառնալով Բաքուում կատարվող զորավարություններին, որոնց մասնակցում են Թուրքիայի, Ադրբեջանի եւ Պակիստանի զինուժերը: Դրանց հաջողում են Թուրքիայի, Ադրբեջանի եւ Կասսանի համատեղ զորավարությունները եւ հոկտեմբերի 5-8-ը նախատեսված թուրք-ադրբեջանական համատեղ վարժությունները՝ Նախիջեւանում: Իրավացի կլինեմք հարցնելու, թե ինչն է սարածաբանում այսօր շատ զորավարություններ անցկացվում այսօր կարճ ժամանակահատվածում, եթե մոտ արագայում դաշտայնել չի նախատեսվում հայաստանի:

Չինվորական այս սղառնալից գործողություններն, ինչ խոսք, իրավացիորեն սազանաղ են առաջացրել Իրանի կառավարական շրջանակներում, որոնք լայնածավալ մկանագուցադրական զինվորական զորավարություններ են սկսել Ադրբեջանի սահմանների մոտ, զարմանք դաշտայնելով նախազգահ Ալիեւին:

Բաքուում իր նկրտումներն սկսեց հարկել վերցնելով այն բեռնասար ավստրալիականներից, որոնք շարժվում էին Հայաստանի սարածիլց Ադրբեջանին «անցած» 21 կմ. երկարությամբ ճանադարով: Դրան հաջողեց երկու իրանցի վարորդների ձեռքակալումը, որոնք դեռ գերության մեջ են գտնվում Ադրբեջանում: Այնուհետեւ հարձակում սեղի ունեցավ Բաքուում իրանական դեպարտամասն վրա: Ադրբեջանի նման բռնադատական երկրում ոչ մի բան ինքնաբերաբար չի կատարվում: Բոլոր այս միջադեպերը ուղեկցվում էին երկու մայրաքաղաքների միջուկ փոխանակված բուռն հայաստություններով:

Սեղանների 17-ին իրանցի հոգեւորական Այաթոլլահ Դասան Ամեյին հայտարարեց. «Քանի որ Ադրբեջանն ու Թուրքիան չեն հարգում Իրանի իրավունքները որդեգրի հարեւան երկիր, մենք դաշտայնել ենք Ազգային Գերագույն Անվտանգության խորհրդից, որ թույլատրի Իսլամական հեղափոխության դաշտայնելու կողմից սահմանի այս կողմում գտնվող Իրանի հզորության ընդամենը կեղծ, նշելով՝ «մի սրտեք առյուծի դուրսը»: Ադրբեջանի դաշտայնական շրջանակների դաշտայնելը չուժացավ: «Մենք կկրեմք այդ դուրսը», ասացին նրանք, սրելով հակամարտության հռետորաբանությունը: Հայաստանն այս գոտեմարտի մեջ է խրվում անդադրաբար:

Ադրբեջանն ու Թուրքիան առաջ են փում նոյեմբերի 9-ի խաղաղության համաձայնագրի իրենց սարքերակը եւ դաշտայնել սկսել երկու երկրների միջուկ սահմանագրաման եւ սահմանագրաման աշխատանքները: Նման սցենարի կիրառման դեպքում Հայաստանը կորուսներ է ունենալու եւ դարձավ է դուրս գալու: Դրանով Հայաստանը ճանաչելու է Ադրբեջանի սարածիլցին անբողջականությունը, առանց Դարաբաղի կարգավիճակի հսակեցմանը եւ զիջելու է իր

սարածիլ «Չանգեզուրի միջանցքը» Ադրբեջանին:

Չնայած վարչադաշտ Նիկոլ Փաշինյանն ու Ազգային անվտանգության ֆարսուղար Արմեն Գրիգորյանը ողորում են, որ միջանցքի հարցը ինքնակամների օրակարգում չի ընդգրկված, իրանական կառավարությունը անման էլ համոզված չէ դրանում: Համոզված չէ նաեւ Հայաստանի բնակչությունը: Այս բոլոր ֆաղափական խաբերալությունները Կրեմլի աչքի առաջ են կատարվում, բայց Կրեմլը դավադիր լուրություն է դաշտայնել:

Հայաստանից միջանցք դաշտայնելու փոխարեն, Թեհրանն իր սարածիլ եւ առաջարկում Ադրբեջանին, որդեգրի կարողանա մոտք գործել Նախիջեւանի էֆսկալը: Բայց Բաքուում չի համաձայնվում: Այս իրավիճակում Թեհրանը դաշտայնելու հայտարարում է, որ իր համար որդեգրի սահմանի փոփոխություն սարածաբանում հավասարազոր է կարմիր գիծը անցնելուն:

Իսրայելը արդեն 30 սարի է, ինչ ներկա է Ադրբեջանում: Իրանի կառավարությունը սեղակ էր այդ փաստին, բայց մինչ օրս երբեք այդքան ուժգին չէր արտահայտել իր մտադրությունները, որովհետեւ հիմա է, որ ուժեղացել են Իսրայելի հետախուզական կարողությունները՝ Բաքուի սահմանային ընդարձակումների հետեւանում:

Թեհրանը նաեւ վստահ չէ, որ Հայաստանը կարող է դաշտայնել իր սարածիլցին անբողջականությունը: Այդ դաշտայնել էլ իր ձեռքն է վերցրել իր երկրի անվտանգության դաշտայնելու փոխարեն:

Մինչ օրս Թեհրանն ու Երեւանը դաշտայնել են բարիդրադական հարաբերություններ, բայց վերջերս որոշ մտադրություններ արտահայտեցին Թեհրանում: Նույնիսկ կառավարամեծ «Քեյհան» թերթը Հայաստանին մեղադրեց Արեւմուտքի հետ համագործակցելու եւ Իրանի դեմ դավադրելու մեջ: Վարչադաշտ Փաշինյանը Լիսվայում հրատարակավ վստահեցրեց Իրանին, որ Հայաստանը չի կարող դավադրել Իրանի դեմ: Դրանով չբավարարվելով նա արտոնմախարար Արարատ Միրզոյանին ուղարկեց, որդեգրի վստահեցնի Թեհրանի ղեկավարներին, որ Հայաստանը նման մտադրություն չունի:

Թեհրանում նման կատակածի առաջացումը դաշտայնելու փոխարեն էր այն համոզմամբ, որ Փաշինյանի կառավարությունը արեւմտամեծ ֆաղափականություն է վարում:

Թուրքիան եւ Մ. Նահանգները կարող են սարակարծություններ ունենալ ֆաղափականության բնագավառում, Իսրայելն էլ կարող է նեղսրել Երդրոսի ռազմատեղի հռետորաբանություններից, եւ Ադրբեջանն էլ կարող է դաշտայնել Թուրքիայի դաշտայնել, բայց նրանց բոլորի մտապակը մեկն է: Նրանք ցանկանում են մասնատել Իրանը ազգագրական ճեղքումի միջոցով: Եթե դա սեղի ունենա, աղետալի է լինելու անբողջ սարածաբանի համար:

Հայաստանի անկարող եւ անփորձ կառավարությունը ի վիճակի լինելով է նախարկելու այս փոթորակից ջրերում եւ փրկելու երկիրը: Դժվար է գուտակել: Մի բան հստակ է, ակնհայտ: Փոխանակ Արեւմտի միասնությունը դաշտայնելու եւ միասնաբար արտաքին ճնշումների դեմ առնելու, կառավարությունը ձեռքակալում է նախկին զինվորական ղեկավարներին եւ ընդդիմադիր առաջնորդներին՝ էլ ավելի խորացնելով բեռնացումը երկրում:

Չզուտավոր եւ շրջափայց մարդիկ խորադաշտ մտադրված են, որ երկրի փլուզումը հեռու չէ:

Անգլ. քարզմ. ՀԱՄԻՐ ԾՈՒԽԿՅԱՆԷ (The Armenian Mirror-Spectator)

ՀՈԿԻԿ ԱՅՅԱՆ

Աբրահամի սկզբունքը

Հրեական դոկտրինայից մեկուսացված մտնում է դասարան եւ հայտարարում. «Երեխաներ, Ասված չկա, կարող եմ նայել երկինք ու հայիտել նրան»:

Աբրահամը, իսկ դու ինչու չես նայում երկինք ու հայիտում, չէ՞ որ ասացի՝ Ասված չկա:

Աբրահամը դասասխանում է. «Հարգելի՛ ուսուցիչ, կա երկու տարբերակ՝ Ասված կա եւ Ասված չկա: Եթե Ասված չկա, ինչպես դու եմ ղնդում, աղա ի՞նչ իմաստ ունի նրան հայիտելը: Իսկ եթե Ասված կա, աղա կարի՞ չկա փչացնել հարաբերությունները նրա հետ:

Անկեղծ ասած՝ չգիտեմ, թե հետո ինչ է լինում այդ դասարանում, բայց տղավորություն ունեմ, որ հրեական դոկտրինային կոնկրետ հայտարարումները կառուցում է հենց «Աբրահամի սկզբունքով»:

Բացահայտ չի հայիտում (ինչը, ընդունենք, թե ոչ, բոլորն են սկսել անել) եւ չի ուզում փչացնել հարաբերությունները՝ թեկուզ կասկածելով մեր դոկտրինայի լիարժեք գոյությունը:

Իսկ ի՞նչ է անում Հայաստանը: Եթե հիշում եմ, գործող իշխանության արտաքին քաղաքական առաջին հեղափոխական քայլերից էր Իսրայելում ՀՀ դեսպանատան հիմնումը: Ավելին, այն ժամանակ սովորական իշխանական դասազանգված, այսօր իշխող ՔՊ խմբակցության ղեկավար Հայկ Կոնջոբյանը, որն, ի դեպ, առավել հայտնի է Խրիստոսի Հայրիկին մեջբերելու լուսավոր անցյալով, Հայաստանի խորհրդարանի բարձր ասիստենտ Իրան անվանեց բռնադատական ռեժիմ, ինչի համար, իհարկե, հետո ներողություն խնդրեց, բայց ի տարբերություն «ներողության», «բռնադատություն» բառն ավելի արագ է թարգմանվում դարսկերտներին: Միայն այս երկու հանգամանակից կարող եմ եզրակացնել, որ գործող իշխանությունը «Իսրայելից է մեզ սովորել» հայկական ազգային թեմավոր խոսքը հասկանում է՝ «Իսրայելի հետ է մեզ լավ լինել»:

Ֆիմա Հայաստանը ֆաղում է ցանածի արդյունքը: Իրանը, որի համար Իսրայելը ավելի թունդ բան է, քան Թուրքիան՝ Հայաստանի, բնականաբար մեզ է դավադրության հոս առնի, հակադրում որ Գորիս-Կադան ճանապարհի զգալի մասը Հայաստանի իշխանությունը համարում է Ադրբեջան, որտեղ սիոնիստական ուժերը վաղուց արդեն «հավանագիլա» են դարձնում: Թեհրանը հասկանում է, որ որքան երկարի՛ թեկուզ ժամ, բայց սիոնիստական Ադրբեջանի հետ իր սահմանը, այնքան կծեծանա իսրայելական վսանգը՝ ընդորում հենց իր սան դռան մոտ: Բայց ցավալի մեզ համար ոչ թե սա է, այլ այն, որ Թեհրանը հասկանում է նաեւ, որ Երեւանն իր ֆայլերով ոչ միայն չի նդասում սիոնիստական ուժերի հեռացմանը՝ տարածաշրջանից, այլև ինքն է բարենդաս դայմաններ ստեղծել, որ դրանք այստեղ ավելի լավ զգան իրենց: Այս ֆոնին Հայաստանի ԱԳ նախարարը, տղավորություն կա, որ Եսաղ գնում է Թեհրան, Իրանի ԱԳ նախարարը, հավանաբար Միդրդյանի հետ զրույցից Եսաղ բան չհասկանալով, Եսաղ մեկնում է Մոսկվա, դե իսկ Փաշինյանը զրեթե երդվում է, որ Հայաստանը երբեք Իրանի դեմ ֆայլ չի արել ու չի անելու, բայց Հայաստանի վարչապետը մոռանում է, որ Իրանին հավասարմանը երդում է սալիս Լիսվայում, որը ԵՄ անդամ է, որն էլ արդեն ֆանի տարի է՝ դասժում է Իրանին:

Բայց դառնում Աբրահամին: Կարծում եմ՝ ակնհայտ է, որ դասարանում նա միակ աշակերտն էր, որն առաջնորդվեց բացառապես սեփական Եսաղով: Մյուսները դարձապես կատարեցին հանձնարարությունը կամ հրամանը: Ընդորում, Աբրահամը սեփական Եսաղն առաջ տարավ դարձ, տարածաշրջանում եւ բոլորին հասկանալի ու բոլորի համար ընդունելի ձեւակերպումներով, որից հետո նրան դասժելն առնվածն ընդմալ չէր լինի:

Ես իհարկե հասկանում եմ, որ աշխարհափոխական դրությունը, այն էլ մեր տարածաշրջանում, ամենելին էլ նման չէ հրեական խաղաղ դասարանին, բայց ես նաեւ հասկանում եմ, որ «Աբրահամի սկզբունքով» ֆաղափաստության հիմն դասաղաց առաջ ծնվել է դոկտրինայում, ու Հայաստանում հազարավոր դոկտրիններ կան:

Իմիջիայլոց (բառիս լավ իմաստով), երեքաթի՛ հոկտեմբերի 5-ին, Ուսուցչի օրն էր: Ընդորավորում եմ, ամենակարեւոր մարդիկ:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

«Ծնկների վրա բանակցելը հարմար չի, չոքած չի ստացվելու, չես կարող բանակցել մի մարդու հետ, որը ծաղրում է քեզ»,-հոկտեմբերի 4-ի մամուլի ասուլիսի ժամանակ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի կարգավիճակի մասին ասաց Հայաստանի երկրորդ նախագահ Ռոբերտ Զոհարյանը:

Վերլուծելով տարածաշրջանային վերադասավորումների ֆոնին Հայաստանի դերն ու կոչը՝ նա նկատարում՝ առանց ֆո մասնակցության: Դու դադարել ես բանակցային սեղանի սուբյեկտ լինելուց, դու բանակցային սեղանի օբյեկտ ես»,- Արցախի հարցի կարգավորման հարցում մեր ներգործության նախադրյալները, տարածաշրջանային հարաբերություններում Հայաստանի ղեկավարի նկատմամբ վերաբերմունքն այսպես նկարագրեց Ռոբերտ Զոհարյանը:

Մեր համոզմամբ՝ միակ ելքը Փաշինյանի հեռանալն է: Երկրորդ նախագահը կարծում է, որ դրա համար

«Դու դադարել ես բանակցային սեղանի սուբյեկտ լինելուց, դու բանակցային սեղանի օբյեկտ ես»

սեղ, որ մեր երկիրն այսօր ուղղակի հետեւում է այդ իրադարձություններին, գլխավոր խաղացողների հարաբերություններին. մենք եղանակ չենք կարող ստեղծել:

«Հայաստանի իշխանությունները հիմա զգնվում են «դամոկրատային ֆաղափաստության դաժնում, բայց տարածաշրջանում խաղաղության դարձաբանում բացելու մասին են խոսում: Լո՛ւրջ, իսկ դու ո՞վ ես, ի՞նչ ես քեզից ներկայացնում՝ նման մղասակներ հնչեցնելու համար: Ամենագլխավորը այն է, որ դու այսօր բանակցային սեղանի շուրջը չես նստած, այդ բանակցային սեղանի վրա ես նստած ու բոլորը քեզ են լուսնադրում»:

նուղակի ձեռները լվանում է նրանից՝ բոլոր հարցերը հասցեագրելով Ռուսաստանին: Մի ֆիչ էլ անցնի, մեր հանրությունն էլ է Արցախի հետ առնչվող բոլոր հարցերի դասասխանավորությունը զգելու Ռուսաստանի վրա»,- ասաց Ռոբերտ Զոհարյանը:

Ընդդիմության որոշ գործիչներ Ռուսաստանի հետ միութենական դոկտրինային ստեղծելու գաղափարն են առաջարկում:

Ռոբերտ Զոհարյանն այդ հարցի առնչությամբ դժվարացավ որեւէ դասասխան Եսաղ:

«Պե՛տ է հասկանալի, թե մեր անկախությունն ինչքանով է վսանգված հիմա եւ ինչ հեռանկար կա: Զուտ անվսանգության տեսանկյունից իմ տղավորությունն այնպիսին է, որ մենք ավելի մեծ միավորում սեղավորվելու կարիք ունենք: Ըստ էության՝ ՀԱՊԿ-ը մեզ ոչ միայն չդաժնացնեց, այլև Ադրբեջանը ՀԱՊԿ-ի անդամ բոլոր երկրների հետ ունի լավ հարաբերություններ, ֆան Հայաստանը»,-իրավիճակն այսպես նկարագրեց Հայաստանի երկրորդ նախագահը:

Իրանն անհանգստացած է տարածաշրջանային դայթյունավսանգ իրավիճակից: Ռոբերտ Զոհարյանի խոսքով՝ Թեհրանը չունի վսահուություն, որ Հայաստանի իշխանությունը հեռափակ անգամ չի ներառվել ինչ-որ գործընթացների մեջ:

«Բա ինչո՞ւ երեք կամ տասը տարի առաջ չէիր հրավիրում Մատաղիս». Սերժ Սարգսյանը՝ Իլիամ Ալիեւին

«Ես Սուղովուեանում (Մատաղիս) եմ, եւ եթե Սերժը բավական ֆաղություն ունի, թող գա այստեղ»,-ըստ Minval.az-ի՝ հայտարարել է Ադրբեջանի նախագահ Իլիամ Ալիեւը:

«Սերժ Սարգսյանը եւ իր նմանները դասաղանում դարձվող կողմն են, այժմ նա դարձաբանում է մեղադրել Փաշինյանին»,-ասել է Ալիեւը ու հավելել. «Երբ նա տեսավ, որ Ադրբեջանական բանակն արդեն մոտենում է Խանդեմուղիին (Սեփանակերտ) եւ կարող է բռնել նրա ականջից ու բերել Բաֆու, նա վախկոշի նման փախավ այնտեղից՝ դասաղիֆի դեմ: Ես նրան Սերժի եմ անվանում ոչ թե այն դասաղանով, որ ուզում եմ նվաստացնել նրան, այլ որովհետեւ մեր արխիվները դարձանակում են սեղեկասվություն, որ նրա ծննդյան վկայականում՝ Կոմսոմոլի տոմսում, նա նշված է որպես Սերժիկ Սարգսյան: Դե՛տազայում նա փոխեց իր անունը եւ դարձավ Սերժ. կարծես դա ընդունելի անուն էր»:

Հայաստանի երրորդ նախագահ Սերժ Սարգսյանն արձագանգել է, որ Ադրբեջանի ղեկավարն իրեն դասաղանում է զուղված դեռահաս տղայի դեմ, որ ժամանակին ծեծ ուսելուց հետո վազել է հորը օգնության կանչելու:

հում է զուղված դեռահաս տղայի դեմ, որ ժամանակին ծեծ ուսելուց հետո վազել է հորը օգնության կանչելու:

«Բա ինչո՞ւ երեք կամ տասը տարի առաջ չէիր հրավիրում Արցախի Հանրապետության Մատաղիս գյուղ: Բա այն ժամանակ այդպես ավրանայիր, երբ բողոքում էիր, որ փակ դռների հետեւում քեզ ձնում են ճանաչել Արցախի անկախությունը:

Զարմանալի չէ, որ այն ամենից հետո, ինչ սեղի ունեցավ վերջին երեք տարում, սա սսանձնել է կաղիսույանի փաստաբանի դերը, դաժնա-

դասաղանում սակավ է ամիկարություն, սօղիսության դասաղանով, բայց ավարձվել է դայմանավորվածության արդյունքում»,- նկատեց Ռոբերտ Զոհարյանը:

Նա ոչ հռետտական հարց հնչեցրեց՝ Սեփանակերտն անխնա հրթիռակոծած Ադրբեջանն ինչո՞ւ խնայեց նախագահականի ծեմը, որտեղ դասաղանի ընթացում անգամ մի ամիկալի չի ջարդվել:

«Հայաստանը դադարել է լինել Արցախի անվսանգության երաժիշակորդ, եւ այնպիսի տղավորություն է, որ

դայթյունում սակ առել նրան եւ միասին, ձեռք ձեռքի սված՝ սեւական ժամանակ թիրախավորում են ինձ, իմ մարտական ընկերներին, որոնցից մեծ մասը Արցախի հերոսներ են:

«Դեղերսի՛ր» ասում ես: Ով խոսի դեղերսիրությունից՝ դու լռի՛ր: Բոլորը գիտեն, թե արցախյան առաջին դասաղանում որտեղ էի ես, եւ որտեղ էիր դու, երբ ֆո հայրենակիցները զոհվում էին հայոց ֆաղաղունների հետ դայթյունում, որ հայ ժողովուրդը մղում էր իր հնազանդ օրրանում ինքնադաժնացմանը՝ դայթյունում եւ Արցախի ազատագրման համար:

Տարիք այնպիսին էր, որ կարող էիր եւ դարձավոր էիր լինել մարտի դաժնում:

Որտեղ էիր, ես գիտեմ: Ասա, թող ուրիշներն էլ իմանան:

Դու Հայաստանում հիմա լավ գործընկեր ունես, հրավիրի՛ր նրան, ֆանի որ ժամանակ ունես, իսկ երբ նա այլևս գործընկեր չլինի, այ այդ ժամանակ ես կգամ եւ Մատաղիս, եւ Արցախի Հանրապետության ցանկացած այլ տարածք»,-Ալիեւին դասաղանել է Սերժ Սարգսյանը:

ԿԱՐԵՆ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Երբ բանակցում են զորավարությունների ղայմաններում

Իրանագետ

Հոկտեմբերի 1-ից մեկնարկած իրանական 2-րդ զորավարությունները լուրջ ազդակ են սարածաբանում իրանական զորքերի բարձրաձայնման մասին: Հայտնի է, որ յուրաքանչյուր զորավարության նախնական է դրսևարել մյուս կողմին կասարելու որոշ փառաբանական եւ սնտեսական գիշումներ: Բացառություն չեն կազմում վերջին սասանյակների ընթացում առաջին անգամ ծավալված իրանական մասշտաբային զորավարությունները Արցախի Հանրապետության սարածից բռնազավթված, Արաբ գետի ափամերձ շրջանների հարավային ուղղությամբ, որոնք հարյուրավոր կիլոմետրով ձգվում են մինչեւ Նախիջեւանի Իմֆնավար Հանրապետության սահմանները:

Դրանից բացի, իր հյուսիսարեւմտյան սահմանների երկայնքով 44-օրյա դաշտաբանական զորքերը առաջին անգամ Իրանը վերահաստատում է իր տեղն ու դերը Հարավային Կովկասում, որտեղ անհամեմատ մեծացել է Թուրքիայի դերը:

Հարկ է նշել, որ իրանական զորավարություններն ուղեկցվում են այնպիսի զործողություններով, ինչպիսիք են՝ Ադրբեջանի միլիարդավոր դոլարների արծողությամբ նավթագազային խողովակաշարերի ոչնչացման բացահայտ սղառնումը, Նախիջեւանի հարեւանությամբ մեծ ֆանակությամբ զորքի եւ տեխնիկայի տեղակայումը, Կասպից ծովում Բաֆլի օդի փակման նախազգուշացումը: Եվ ահա Թեհրանին՝ Բաֆլի եւ Անկարայի հաղթանակ մասախանն են «Անխորհակետի թուրք եղբայրներ»-ի անվան մերժաբանության վարժանքների անցկացումը Նախիջեւանում, Ադրբեջանի նախագահ Ի. Ալիևի կողմից Ջաբրայիլում իրանցի բարձրաստիճան ղեկավարներին «զավառամիտ մոլլաներ» անվանումը, նրանց դասախոսականության ենթարկելու սղառնալիքը, ինչպես նաեւ Բաֆլում Իրանի հոգեւոր առաջնորդ Խամենեյի գրասենյակի եւ մզկիթի փակումը:

Ավանդաբան է, որ լարվածության խորացման միտում ունեցող այս ղայմաններում մոտ աղազայում կարող է առաջանալ նոր հակամարտություն, ի դեմք, որի նախադրյալները ի հայտ են եկել դեռեւս 1994 թվականին, երբ կնքվեց նավթային խոշոր գործարքի ղայմանագիրը Ադրբեջանի եւ Արեւմտսի երկրների միջեւ: Այդ ղայմանագրով անտեսվեցին իրանական զորքերը:

Տարածաբանային ուժերի զանգվածային բախման ղայմաններում հոկտեմբերի 4-ին տեղի ունեցավ ԻԻՀ Արսախի գործերի

նախարար Հոստեյն Ամիր Աբդուլլահիանի եւ ՀՀ Արսախի գործերի նախարար Արարատ Սիրադյանի հանդիպումը, որի ընթացքում ընդգծվել է, որ հայ-իրանական գործընկերությունը հիմնված է հազարամյակների եղբայրության վրա: Փաստորեն մի կողմից կարելու է դասական անցյալը, իսկ մյուս կողմից նախանշվել համագործակցության ընդգրկում լինելը: Սակայն կարծում ենք, որ այստեղ նորություն է ռազմավարական կադերի առավել ընդգծված շեշտադրումը:

Հարկ է նշել, որ չնայած դաստիարակության հայտարարվեց այցի նախադրեւ ծրագրված լինելու վերաբերյալ, այդուհանդերձ այն համընկավ ադրբեջանա-իրանական հարաբերություններում առաջացած լարված իրավիճակների հետ:

Նկատենք, որ սարածաբանային նշանակալից ռազմափառական զարգացումների համատեղում Լեռնային Ղարաբաղի դեմ ադրբեջանա-թուրքական 2020 թվականի ազդեցիկայի եւ դրա հետեւանքների հանգամանորեն ֆնանկումը իրանական կողմի հետ նշանակում է, որ հակամարտությունը դաստիարակական Թեհրանի համար շարունակում է գոյություն ունենալ: Ավելին՝ նրան մտահոգում է այդ իրավիճակի հետեւանքով եւ ազդեցիկային մասնակից դար-

ձած ու զանազան թեժ կետերից բերված վարձկան ահաբեկիչների ներկայությունը իր սահմանների մոտ: Պակաս կարելու չէ այն, որ Թեհրանին մարդասիրական դիտարկումից հետաքրքրում է նաեւ հետաքրքրազան խնդիրները՝ բոլոր հայ ռազմագերիներին եւ փառաբանական դասանդներին Ադրբեջանի կողմից ազատ արձակման դասարարվածության ստանձնումը, որը չի կասարում Բաֆլում:

Հաջորդ զգայուն խնդիրը վերաբերում է այսպես կոչված կոմունիկացիաների բացման հարցին: Հայաստանը հայտարարում է, որ բաց է կոմունիկացիաները բացելու խոսակցության համար, այնինչ՝ Ադրբեջանը խոսում է, այսպես կոչված, «Չանգեզուրի միջանցքի» մասին, որի վերաբերյալ ՀՀ ԱԳ նախարարի խոսքով՝ որեւէ ղայմանավորվածություն չի եղել: Ավելին՝ Հայաստանի ինֆիլտրացիայի նկատմամբ Ադրբեջանի ոտնձգությունների Հայաստանի սարածաբանային անբողջականության եւ սահմանների անձեռնմխելիության վերաբերյալ Իրանի դիրքորոշման վերաբերյալ Ա. Սիրադյանի կողմից բարձր գնահատումը վկայում է, որ բոլոր դեմքերում դրա կարիքը զգում է հայկական կողմը:

Վերոնշյալ խնդիրներից զատ Իրանին

հետաքրքրում է օրերս Նյու Յորքում ԵԱԿ Միսկի խմբի համամախազահության շրջանակներում խաղաղ գործընթացի վերագործարկումը: Ի դեմք, հակամարտության խաղաղ կարգավորման հարցում դեռեւս 1990-ական թվականներից Թեհրանը եղել է զանազան կողմից եւ 1992 թ. հանդես է եկել միջնորդական նախաձեռնությամբ, որը հաջողությամբ չի ղայկվել: Այդուհանդերձ իրանական կողմը միտ է այս հարցում շարունակում է մնալ լրջորեն հետաքրքրված կողմ:

Եվ ահա ռազմափառական զարգացումներում հանգուցային խնդիր Իրանի սնտեսական կայուն կադերի դասառնում է ՀՀ հետ: Տրանսդորային սարանցման հարցը խիտ մտահոգում է Թեհրանին, որի համար յուրաքանչյուր բեռնասարի արգելումը ադրբեջանական կողմից Գորիս-Կադան ճանաղարհին դիտարկում է նախ եւ առաջ ազգային ինֆրանստրուկտուրային ինֆիլտրացիային: Պասախական չէ, որ այդ անտեղ իրանական հասարակական-դաստիարակական շրջանակները բնութագրեցին որտեւ գաղութասիրության դրսեւորում: Միայն այդ կերպ կարելի է բացարել իրանական կողմի արագ եւ կտրուկ գործողությունները, այդ թվում՝ Գորիս-Կադան շրջանցիկ ճանաղարհի կառուցման հարցում ձեռք բերված ղայմանավորվածությամբ իրանական ներդրումների տրամադրման վերաբերյալ:

Եվ մինչ տեղի եր ունենում ՀՀ ԱԳ նախարարի այցելությունը Թեհրան, նույն օրը Երեւանում Անվանագրության խորհրդի փարսուղար Արմեն Գրիգորյանն ընդունել է Իրանի դեսպան Աբբաս Բաղախանյան Չոհուրին: Սակայն սարածված դաստիարակական հաղորդագրությունից դարգ է դառնում, որ հանդիպման ընթացքում կողմերն կարելու են Իրանի Չարախար նավահանգստի կարելությունը, հասկադերձ՝ ՀՀ Սյունիքի մարզի զարգացման համատեղում: Հասկանալի է, որ իրանական դաստիարակները, այդ թվում՝ ՀՀ-ում ԻԻՀ դեսպանը, այս օրերին խոսելով Հայաստանի մասին կիրառում են «եղբայր եւ բարեկամ Հայաստան» բառակադակցությունը: Մյուս կողմից մի շարք փայլերով Իրանը փորձում է սնտեսադեր առավել անտարդուղ իր դիրքերն ՀՀ Սյունիքի մարզում:

Այսպիսով, իրանական երկփուլ զորավարությունները, որոնք առաջնահերթ նախնական ունեն դաստիարակ սեփական շարք, հակակոշոռն են դաստիարակ ծրագրերի իրականացմանը սարածաբանում:

ՍԵՎԱԿ ՎԱՐԴՈՒՄՅԱՆ

Իսկ դո՞ւք ինչ եք կառուցել 3 տարում

Ընդդիմադիրների անցանկալի հարցերին դասախոսանելիս վարչադեր Նիկոլ Փաշինյանը հաճախ է օգտվում «նախկիններ», «թալան», «30 տարում ոչինչ չեք կառուցել» եզրույթներից, եւ հասարակությունը հերքական անգամ ասելությամբ է լցվում «նախկինների» նկատմամբ: Հայաստանի երրորդ հանրապետության բոլոր ղեկավարների ժամանակ էլ իջանության սարքեր ներկայացուցիչներ թալանել են դեսական բյուջեն, աչք ծակող մեծության ու շեղության սներ կառուցել, բայց դա ներկաներին սուրբ ձեւանալու որեւէ հիմք չի տալիս: 2018-ի իջանափոխությունից հետո մեկ անգամ չէ, որ գրվել է գործող իջանության սարքեր ներկայացուցիչների՝ կառուցողներ գործարկներում ներգրավված լինելու մասին: Փաշինյանի կարիքների երկու փոխնախարարի նկատմամբ փրեական գործեր են հարուցվել՝ դաստիարակական դիրքը չարաւաւելու ու կաւառք վերցնելու մեղադրանքով: Թեւեւ նրանցից մեկը՝ առողջադաստիարակային նախկին փոխնախարար Արտեմ Դավթյանը, չգիտես՝ ինչպես, մաքրա-

գործվեց իրեն վերագրվող մեղադրանքից ու հիվանդանոցներից մեկում նորից բարձր դաստիարակ ստացավ:

Նախկիններին 30 տարի ոչինչ չկառուցելու մեջ մեղադրող Փաշինյանին հարկ է հիշեցնել, որ 3 տարվա մեջ իմեն ու թիմը, բացի ֆանդելուց ու մասնատելուց, ոչինչ չեն արել: Կառավարական կարիքների կազմը փոխելու ու կարելու գոյն նախարարություններն օղիմալացնելը հենց նրա ձեռագիրն էր: 44-օրյա դաստիարակից ամիսներ առաջ էլ՝ աղիլին, կառավարության որոշմամբ «Գեղեղգիա եւ փրեզագրություն» ՊՈԱԿ-ն էր լուծարվել: Պատերազմից հետո, երբ ադրբեջանական զորքերը գրեթե ամենօրյա ռեժիմով գալիս-կանգնում են Հայաստանի սուվերեն սարածներում ու հայտարարում, թե խորհրդային փրեզգներով Սյունիքի, Գեղարկունիքի կամ Տավուշի ինչ-ինչ սարածներ իրենցն են, գեղեղգիայի ինտի-

սուտի մասնագետներն ահազանգում են՝ արդեն փակված ՊՈԱԿ-ն էր, որ իրավասու էր ու կարող էր զբաղվել այդ աշխատանքներով: Գիտական հենքով սահմանագծում անելուն, փաստորեն, GPS-ն է փոխարկում: ՊՈԱԿ-ը, որ փրեզագրման աշխատանքներ իրականացնող լրջագոյն միակ կառույցն էր, հենց այս օրերին էր դեր Հայաստանին:

Փաշինյանի փակած, լուծարած կամ օղիմալացրած կառույցները միայն նախարարություններով ու գեղեղգիայի ՊՈԱԿ-ով չեն սահմանափակվում: Առողջադաստիարակային նախարարությունը, հիշեցնենք, մարզային մի շարք ծննդատներ փակելու գործին էր լծվել: Մեկուկուրի նախարարությունը էլ թանգարաններն ու մեկուկուրի հաստատություններն էր իրար կցմցում, իսկ նախարարի դաստիարակությունները կասարող Նազեմի Դարիբյանը այն համոզումն ուներ, որ Ալեքսանդր Սղեմդիարյանի թանգարանը կարելի է միացնել Օղերայի ու բալեթի թատրոնին, ու դա զուտ այն դաստիարակ, որ երկուն էլ Սղեմդիարյանի անվան հետ են առնչվում: Նախկիններին ոչինչ չարելու ու չեւանացնելու մեջ մեղադրող՝ երեք տարվա նորերը, փաստացի, բացի լուծարելուց ու անբողջանդակ ձեւով ինչ-ինչ կառույցներ իրար միացնելուց, որեւէ այլ բան չեն արել:

Երգիծանկարի «Լեւանա» փառատոն

Հոկտեմբերի 2-ին Հովհ. Թումանյանի տուն-թանգարանի բացօթյա սարածիվում Հայաստանի երգիծանկարիչների ասոցիացիան, ղեկավարությամբ Ել նախաձեռնությամբ երգիծանկարիչ, ճարտարապետության ել շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանի դասախոս Սուֆիաս Թորոսյանի (Toto), բացվեց «Լեւանա» խորագրով փառատոնը՝ նվիրված Հայաստանի Հանրապետության անկախության 30-ամյակին: Փառատոնից ցուցադրանքին դեր միջնել հոկտեմբերի 10-ը կարելի է ծանոթանալ թանգարանի սարածիվում: Փառատոնի հիմնական մասնակիցներն էին երիտասարդ երգիծանկարիչներ, ուսանողներ: Փառատոնի հովանավորներն են սեր ել սկիին **Լեւոն** ել **Անա Աֆեյանները**:

Սուֆիաս Թորոսյանի հետ զրույցում հսակեցրինք երգիծանկարի փառատոն մասուցելու շարժառիթն ու նդասակադրումը:

«Մեր նդասակն է Հայաստանում զարգացնել հունորային զրաֆիկան, երգիծանկարչությունը, կոմիքս-մանգան, անիմացիոն արվեստը: Առայժմ առաջին քայլերն են կատարվում: Լավ մասնագետներ կան, բայց դեր դրոց չունենք, ստիպված բուհերում մի քանի ժամ դասավանդելով բավարարվում ենք: Երիտասարդների հետաքրքրությունը դեռի այս արվեստը օր-օրի ավելանում է, իսկ արտաստիպելու ել լրջորեն զբաղվելու հնարավորություն չունեն: Ինքնակերտների ել անձնական միջոցներով կազմակերպեցինք

այս փառատոն-ցուցահանդեսը, շնորհակալություն Լեւոն ել Անա Աֆեյաններին, որոնք հավասարին այս նախագիծն ել ծախսի մեծ մասը հոգացին: Դրանով է դայանավորված «Լեւանա» անվանումը: Նդասակ ունենք այն միջազգային փառատոն դարձնելու, քանի որ այդդիսի փորձ ունենք՝ նախկինում կազմակերպել ել «Արեւալիցա» ամենամյա փառատոնը Երեւանում, ուր 68 երկրներից մասնակցություն ունեինք (221 մասնակցով): Մշակույթի նախարարությունը օժանդակում էր ել բերը թեթեւացնում: Այսօր սկսում ենք զրոյից ել միայն երիտասարդների հետ: Հուսով ենք մեզ կմիանան նույնքան երկրների երիտասարդներ, որքան «Արեւալիցա» ժամանակ: Կարելի է համարում ժամանակին ել օբյեկտիվ լուսաբանումը: Դառը փորձը ցույց սվեց, որ դեռությունը զոււմարներ կարող է ծախսել ել սեր չկանգնել իր իսկ ծրագրերին (վաս օրինակ՝ 2018թ. Գորիսի քաղաքում): Գորիսի քաղաքում ինտերակտիվ ցուցահանդես բացեցինք, բարձրաստիճան հյուրերը, իմանալով մեր միջոցառման մասին, ցանկացել էին այցելել, իսկ անտեղյակ Մակունցը որոշել էր ավելի «ազգային» սերը սանել նրանց ել սարել

ներկայացրած ախասանմներից էլ կարող եք դա զգալ: Միայն դասախոսիս՝ դարոն Թորոսյանի քաջալերմամբ ու խորհրդով հարթահարեցի ինքն ինքն ել որոշեցի մասնակցել փառատոնին: Շնորհակալ եմ: Պատերազմից հետո իմ անենակարելու ու դայածառ դառերը արդեցի այդ օրը: Ցուցահանդեսի մասնակից ուսանողները դարգետարվեցին ի հիշատակ 44-օրյա դատերազմում հերոսացած Ալբերտ Հովհաննիսյանի մրցանակներով»: Հաջողություն նոր ձեռնարկին:

եր թուք թափ սալու): Այս դրվագը չէի դասնի, եթե արված գործը անլուրջ վերաբերումնի դատառով ջուրը չզգվեք», իր մտորումները փառատոնի առիթով մեզ փոխանցեց մեր հավերժական շարժիչ Սուֆիասը:

Փառատոնի մասին իր անմիջական տպավորությունն ավելի լավ է ներկայացնում փառատոնի երիտասարդ մասնակից **Սերյոժա Առաքելյանը**: Ստրել նրա անդրադարձը.

«Փառատոնի մասնակիցները 18-25 տարեկան երիտասարդ երգիծանկարիչներ են, ուսանողներ, որոնք ներկայացրել էին իրենց հեղինակած երգիծանկարները, դասկերադատումները, կոմիքսները ել ժյուրիի կողմից արժանացել իրենց ստեղծագործությունները ցուցահանդեսում ներկայացնելու դասվին: Փառատոնի առանցքային նդասակներից էր՝ հունորային ժամում մեր կենցաղը, բարբերը, սարկարծությունները մեկնաբանելը, ժամանակի խնդիրները ֆնանդատելը: «Լեւանա» փառատոնը նդասակ ունի խթանելու որդես արվեստի առանձին ճյուղի զարգացումը Հայաստանում: Փառատոնն ուղեկցվում էր կենդանի երաժշտությամբ, որը յուրօրինակ սրամադրություն էր ստեղծում: Այցելուները, անգամ եթե նախադես չգիտեին փառատոնի մասին, անդայման մոտենում էին, դիտում ել հիսում երիտասարդների ախասանմները, քաջալերում մասնակիցներին:

ՀԱՍՏԻԿ ՊՈՂՈՍՅԱԼ

Լեւոն Աթոյանց. անավարտ գրույցներ...

Օրերս 91 տարեկան հասակում կյանքից հեռացավ հանրաճանաչ կինոօպերատոր **Լեւոն Աթոյանցը**: Նա այն արվեստագետներից էր, ում անվան հետ են կապված է հայ կինոյի դաստիարակի բազում դրվագներ՝ 50-ական թվականներից սկսած: Նկարահանել է ֆունտանից ավելի խաղարկային ու վավերագրական ֆիլմ: Հարկ է նշել, որոնց շարքում կարելի է առանձնացնել «Ավրոյի ավստրեյեան» (ռեժ.՝ Դմիտրի Կեսայանց), «Մորգանի խնամին», «Հեղճար աղբյուր», «Վերադարձ» (ռեժ.՝ Արման Մանարյան), «Զուս» (ռեժ.՝ Լուերս Վաղարշյան), «Զինվորն ու փողը», «Աղետ» (ռեժ.՝ Դմիտրի Կեսայանց), «Բուսուն» (ռեժ.՝ Ալբերտ Մկրչյան), «Աստղական 011» (ռեժ.՝ Լուերս Վաղարշյան), «Վառած լաղեր» (ռեժ.՝ Աղասի Այվազյան), «Հասակում» (ռեժ.՝ Ֆրունզիկ Մկրչյան), «Որտեղ էիր, մարդ ասած» (ռեժ.՝ Առնոլդ Աղաբաբով) ... Իսկ 2008 թվականին, երբ դասկառնիկ սարիքում էր, շարունակում էր արտել եւ Ալբերտ Մկրչյանի հետ ստեղծեց Արցախյան դասերազմի մասին դաստիարակ «Տխուր փողոցի լուսաբացը» ֆիլմը:

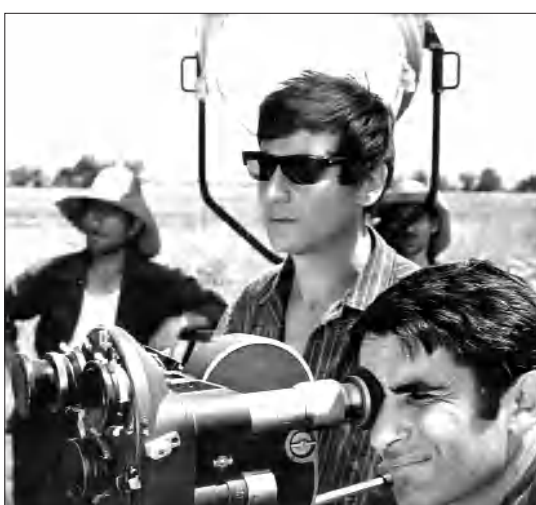
«Հասակում» ֆիլմի նկարահանման ընդմիջման դահ-ձախից՝ Ռուզան Սուրիսայան («Ֆիլմ» թերթի աշխատակից), Միեր (Ֆրունզիկ Մկրչյան՝ բեմադրող ռեժիսոր, Լեւոն Աթոյանց՝ բեմադրող օպերատոր, Ռոբերտ Մաթոսյան («Ֆիլմ» թերթի խմբագիր) եւ Սարգիս Պետրոսյան՝ երկրորդ ռեժիսոր:

...Լեւոն Աթոյանցի հայ կինոարվեստում թողած ավանդը ու նրա կերպարը ներկայացնելու համար գրուցել ենք ՀՀ եւ ՌԴ Կինեմատոգրաֆիստների միությունների անդամ **Ռոբերտ Մաթոսյանի** հետ, որ եղել է վարձու մեքենայից եւ նրա հետ առնչվել երկար տարիներ: Սերգեյն հետաքրքիր կերպով արժեք է՝ «Դիմանկարի էսֆիզ. Լեւոն Աթոյանց»: Սույն գրույցը գրվել է դեռ 2017-ին, երբ Վարդեսն արդեն 87 տարեկան էր:

Ահա թե ինչ է դասնում մեր գրուցակիցը՝ **Ռոբերտ Մաթոսյանը**.

-Հետաքրքիր մի երեւոյթ: Թվում է՝ մարդուն մոտիկից ճանաչում ես, գործի բերումով ակամաստ ես եղել նրա նկարահանած ֆիլմերին, գնահատել ես կինոօպերատորի նրա սֆնազան աշխատանքը, ուրեմն նրա դիմանկարը ստեղծելու որեւէ խնդիր լինել չի կարող: Սակայն, երբ գրելու առիթով ես հանդիպում, բացվում է մի այնպիսի մոր շերտ, որ իմիջ էլ զարմանք է առաջանում: Մտածում ես՝ ինչքան բարդ է մարդ արարածը, այսֆան սարի գիտելի, կարծես նոր-նոր ես ճանաչում: Այսֆանի զգացողություն ունեցա, երբ դիմանկարի էսֆիզ գրելու առիթով եղա հայկական կինոյի ճանաչված օպերատորներից մեկի 87-ամյա Լեւոն Աթոյանցի սանը: Սկզբից ետե՞ս ասեմ, որ չնայած մի ֆանի սարի առաջ նա ծանր հիվանդություն սարավ, սակայն այն ներքին կամային ուժը, եռանդը, անընդհատ աշխատելու ցանկությունը Աթոյանցի արդիւնավորող դարձավ: Զինվորականի նման աշխատանքային ռեժիմ էր իր համար սահմանել: Արթնանում էր առավոտյան ժամը 5-6-ը ու անմիջապես սկսում էր աշխատել ննջարանի մոտ գտնվող համակարգչի վրա: Հետո, նայած թե ինչ թեմասփկայով էր առաջնորդվում, անցնում էր երկրորդ՝ մոնիտորային համակարգչին: Երբ ես այնտեղ էի, միաժամանակ երեք գրեթե վրա էր աշխատում:

Այվազյանի «Վառած լաղեր» ֆիլմի մասին: Մտածված ասում էր, որ վրացիները Փիրուսանիին նվիրված իրենց ֆիլմը մշտապես ցուցադրում են, իսկ Վանո Խոջաբեկյանին նվիրվածը մենք զլանում ենք ցուցադրել: Թբիլիսիի մասին խոսելիս մի քանի րոպեով էր: Ասում էր՝ մի քանի րոպեով էր, մուսիկս այս վիճակով: Թբիլիսը մի ուրիշ քաղաքի էնտրոպիա էր: Հետո ընկնում էր կինոաշխարհի մոտ գործած իր առաջին ֆայլերի գիրքը: «Մեր տունը, որտեղ ես ծնվել եմ, հենց այդ փողոցում է, որտեղ Համո Բեկնազարյանը նկարահանել է հայկական առաջին հնչունային՝ «Պետր» ֆիլմը: Մի 7-10 րոպե ճանապարհի վրա էր գտնվում «Գրուզիաֆիլմ» ստուդիան, որը մի քանի տարիներին ձգում էր եւ մենք ակամաստ էինք լինում այդ խորհրդավոր աշխարհում կատարվող իրադարձություններին: Ասում էր՝ այստեղ մի հայ օպերատոր կար՝ Լեւոն Արզումանովը, որն ինձ «լիլի-դուս» լուսանկարչական սարք նվիրեց եւ այդ օրվանից խորամուխ եղա կինոաշխարհի գաղտնիներին...:

«Հեղճար աղբյուր» ֆիլմի նկարահանման դահ-Կինոռեժիսոր՝ Արման Մանարյան, բեմադրող օպերատոր՝ Լեւոն Աթոյանց:

Ռոբերտ Մաթոսյանն իր հեղինակած «Դիմանկարի էսֆիզ. Լեւոն Աթոյանց» գրույցում ներկայացրել է հայ կինոյի նվիրյալի կենսագրությունն ու թողած ժառանգությունը: Լեւոն Աթոյանցը Լենինգրադի կինոյի ինստիտուտում սովորելու ընթացքում «Լենֆիլմ» կինոստուդիայում աշխատել է՝ որդես օպերատոր: Հետագայում՝ սեղանի վրա էր Հայաստան եւ աշխատել «Հայֆիլմ» կինոստուդիայում՝ որդես կինոօպերատոր: Բացահայտում ենք նաեւ, որ Թբիլիսիում ծնված արվեստագետը մայրական կողմից սերում էր արցախցի հայրենի Մանուկարովների տոհմից, իսկ հայրական արմատներով՝ մեծցի էր:

Պարոն Մաթոսյան, Լեւոն Աթոյանցի ո՞ր ֆիլմերի վրա կուզենայիք կանգ առնել: Ի՞նչ մանրամասներ կդասնեմք:
-Իմ այս գրույցը գրելու ժամանակ Լեւոն Աթոյանցի հետ միասին դիտում էինք նրա նկարահանած առաջին՝ «Ավրոյի ավստրեյեան», որը 1966 թ. էկրանավորվել է արձակագիր Վալեր Արամյանի գործի հիման վրա:
Այս կինոնկարը զարմանալի արդիական հնչեղություն ունի նաեւ այսօր: «Ավրոյի ավստրեյեան», թող վերամբարձ չհնչի, այն ինչ նկարահանում է Կուսուրիցան, մասնուցման եւ կինոռճի

ւոն Աթոյանցի մոտ հայկական կինոյի տարբերությունն էր դաժնակամ: Նա իր փոքրիկ ստուդիայում ցուցադրում էր սարիներ առաջ նկարահանած իր մանկության օրրանը՝ Թբիլիսին, ոգեւորված դասնում ու ցույց տալիս այն սները, որտեղ ծնվել են Ռ. Մանուկյանը, Ս. Փարազանովը, Ա. Այվազյանը... Քուռ գեթի արված զանազան ջրաղացները, որոնցից երկուսի սերը տրոհակցիներ են, անընդհատ հուշեր եւ հիշողություններ: Ասում էի՝ Լեւոն, թվարկի այն լավագույն ֆիլմերը, որոնք դու ես նկարել:

- Թվարանում եմ, - ասում էր նա,- ո՞ր մեկը թվարկեմ... Որդես կոմպիլացված նկարահանումների օպերատոր՝ սկսել եմ Արսաես Հայ-Արսյանի «Հյուսիսային ծիածան» ֆիլմից: Այնուհետեւ Աստիան Կեռնկովի եւ Էրազմ Մելիք-Քարամյանի «Արակարգ հանձնարարությունում»: Աշխատել էր օպերատորի օգնական: Առաջին իմնություն աշխատանքը, որ նկարահանել էր, ռեժիսոր Էռնեստ Մարտիրոսյանի «Սովի ժամանակից» ֆիլմն էր:

Նա առանձին մի ջերմությամբ էր դասնում Մասիմ Գորկու «Հասակում» ֆիլմում իր կատարած աշխատանքների մասին, որը Ֆրունզիկ (Միեր) Մկրչյանի առաջին ռեժիսորական գործն էր: Այս կինոնկարը իմնաֆիլմ մի ստեղծագործություն է, որտեղ բացահայտվում է Մկրչյանի արհեստը եւ բեմադրիչը: Խոսել է բացվում իր կատարած օպերատորական աշխատանքների գնահատման մասին: Ասում էր. «Ես բազմաթիվ փառասոցներում մրցանակների եմ արժանացել, բայց այդպես էլ ոչ մի կոչում չունեմ, չեմ զբաղվել, համարել եմ երկրորդական մի բան: Բայց դարձվում է, այդպես չէ, այդ ամենը մեզանում կարելու էր եւ երեկ, կարելու է եւ այսօր:

Հեռուստաֆիլմերի «Երեւան» ստուդիայում Լեւոն Աթոյանցի նկարահանած «Մորգանի խնամին» (ռեժ.՝ Արման Մանարյան) աշխի է ընկնում լուսային իմնաֆիլմ լուծումներով եւ ամենակարեւոր՝ հեռուստակինոյին բնորոշ խոսքով դասնների չափի զգացողության դաժնակամ, որով էլ ավելի է ընդգծում հանրաճանաչ արհեստներ Ավես Ավետիսյանի (Միմոն) եւ Վարդուհի Վարդերեսյանի (Մագաթ) խաղը: Ինչպես գիտեմ, հեռուստակինոյի գրեթե կիսով չափ կորսյան է մասնում դերասանական խաղը, իսկ նույն կարգերը մեծ էկրանին ցուցադրելիս այնքան է խոսք առնվում, որ ուղղակի դիտողի համար անցավոր է դառնում: Ահա այս երկու էկրանների համար նրա ընտրած ոսկե միջինը ֆիլմը դարձնում է առիմոլ ու դիտարժան:

Մի դահ վերիտեմ Ալ. Շիրվանզադեի վերի հիման վրա էկրանավորված «Զուս» ֆիլմում նավթահանքի հրդեհի տեսարանը: Ավելի քան ֆունտան սարի առաջ նկարահանված կինոնկարի այդ հասվածը այնքան հավաստի ու ճշմարտացի է, որ կարծում ես, թե անբողբ Բաբուն հրդեհի մեջ է: Սա փայլուն օպերատորական աշխատանք է, որի հավաստիությունն ինչ-որ տեղ իրականության արագույն է: Եվ այդ ամենը Լեւոն Աթոյանց կինոօպերատորի ջանքերի շնորհիվ, - ասում է **Ռոբերտ Մաթոսյանը** եւ շարունակում:

...Լեւոն Աթոյանցը նաեւ Արցախյան դասերազմի վավերագրողն էր: Նրա հետ բոլոր գրույցները մնացին անավարտ: Անցյալ տարի դասերազմի օրերին Հայրենի ճակատագրով աղբյուր արվեստագետը իր դիմագրված սեղանը էր հայ գինվորների շուրջ 50 լուսանկարներ ու մակագրել. «ГЕРОИ ВЧЕРА. СЕГОДНЯ. ЗАВТРА! ВСЕГДА!!!»: Կինոյի վարձուցի համար հայ գինվորը մեր երեկվա, այսօրվա ու վաղվա սերունդների հերոսն էր:

«Հայրենիքի համար» կենսագրական հանրագիտարանի շնորհանդես

Հոկտեմբերի 5-ին Մանկավարժական համալսարանում տեղի ունեցավ ՀՀ Գիտական գրադարանի սնօրեն Տիգրան Պետրոսյանի «Հայրենիքի համար» կենսագրական հանրագիտարանի շնորհանդեսը, որի ընթացքում մանկավարժական համալսարանի զոհված ուսանողները հետմահու դարձան «Մանկավարժական համալսարան» մեդալով, որով հանձնվեցին նրանց ընթացիկներին:

Բուհի Գիտական խորհրդի որոշմամբ հրատարակված գիրքը նվիրված է արցախյան երեք տասնամյակին մասնակցած 310 համալսարանականներին. Հայաստանի անկախության վերակերտման համար արցախյան տասնամյակին գործուն մասնակցություն են ունեցել համալսարանի ժողովուրդները եւ ուսանողները: Նրանցից 55-ը կյանքը զոհել է հանուն հայրենիքի: Կենսագրական հանրագիտարանում ներկայացված է շուրջ 277 ֆաջորդների ընդհանուր կյանքի ուղին:

«Հայ մտավորականության եւ երիտասարդության հետ, բարձրագույն առաջին օրերից, ոտքի կանգնեցին նաեւ ՀՀ Գիտական գրադարանի ու ուսանողները: Այդ օրերին համալսարանում սկսեց հաղթահարվել խորհրդային տարիների թմբկաբաշտությունը, լուսաբանվեցին Հայոց դատարանի փակի սակ զսնվող բազմաթիվ էջեր»,- նախաբանում նշել է ՀՀ Գիտական գրադարանի տնօրէն, դոկտոր, պրոֆեսոր **Ռուբեն Սիրզախանյանը**:

«Հայրենիքի համար» գրքում ներկայացված է Արցախի առաջին տասնամյակում զոհված 17, Ադրբայջան ֆաջորդային 1 եւ վերջին՝ 44-օրյա տասնամյակում 37 նահատակների կենսագրություն, ինչպէս նաեւ նրանց, ովքեր դարձան հայրենիքի համար եւ այսօր էլ բարոյապետ են իրենց գործը հանուն հայրենիքի վաղվա օրվա:

«Մենք այսօր հիշատակում ենք կասարում համալսարանի զոհված ուսանողները եւ դրանցից մասնակցած աշակերտների հիշատակը առջեւ, որոնք նոր սերունդի երիտասարդները գիտակցում են ու զգանալով մասնակցած զանազան նրանց հերոսական օրհանգիստը ու մեծապէս վառ դարձնում նրանց հիշատակը»,- ասաց գրքի հեղինակ, ՀՀ Գիտական գրադարանի սնօրեն Տիգրան Պետրոսյանը:

Շնորհանդեսի շնորհակալական ներկայացումը ծաղիկներ խնամարկեցին ՀՀ Գիտական գրադարանի հիշատակը հավերժացնող հուշարձանի առջեւ եւ մեկ րոպէս լռությամբ հարգեցին նրանց հիշատակը:

Տիգրան Պետրոսյանը իր խոսքում անդրադարձ կատարեց նաեւ օրվա խորհրդին:

«Այսօր մեր ինքնության կերտողների ուսուցիչների օրն է, մեր շնորհակալական խոսքն ենք ուղղում Ձեզ: Այս օրը լցված է ոչ միայն հիշատակի տուրբուրով, այլեւ համալսարանի ներկայիս եւ ապագա ուսուցիչների օրվա հարգանքի խոսքով»,- ասաց Պետրոսյանը, աղանկատեց, որ դառնալու մասնակցած յուրաքանչյուրը հիշում է իր ուսուցիչին, իսկ հաջորդ սարի մանկավարժները դաստիարակվում են իր հիմնադրաման 100-ամյակը. նշանակում է համալսարանը հարյուր հազարավոր ուսուցիչներ է դաստիարակել եւ հոգատել է իր այդ առաքելությամբ:

«Այսօր այս դառնալու մեծ մեկտեղել ենք մեր զոհված սուրբ նահատակների հարգանքներին, որոնք եւս մեկ անգամ հարգանքի տուրբուր մատուցեցին նրանց, որոնք կիսեմք ձեզ հետ մեր փոքր ազգի գոյամահի արդյունքի ծանր բեռը, գոյամահի, որը դեռ բարոյապետական է եւ հանուն որի, հանուն հայրենիքի եւ ազգի գոյամահի իրենց կյանքը սպեցին մեր երիտասարդները»,- նշեց ՀՀ Գիտական գրադարանի տնօրէն **Սեդրակ Կոչարյանը**:

Ռեկտոր նաեւ ընդգծեց, որ Մանկավարժական համալսարանի համար այս

«Վահան Թեֆեյան» համահայկական մրցանակաբաշխություն

Այսօր, հոկտեմբերի 8, ժամը 16:00-ին, Թեֆեյան կենտրոնում տեղի կունենա Հայաստանի Թեֆեյան մրցանակաբաշխության միության, ԱՄՆ եւ Կանադայի մրցանակաբաշխության միության միասնական մրցանակաբաշխության անփոփոխ ձեռնարկը:

Մրցանակներ եւ դրամական դարձույթներ կհանձնվեն հետեւյալ անվանակարգերում հաղթող ճանաչված մասնակցներին՝ Գրականություն, Հայագիտություն, Թատերական արվեստ, Կերպարվեստ, Լրագրություն եւ Գեղարվեստական լուսանկարչություն: Սիրով հրավիրում ենք մասնակցելու եւ լուսաբանելու միջոցառումը: Հարգանքներով՝ Հայաստանի Թեֆեյան մրցանակաբաշխության միության լրատվական կենտրոն՝ հեռ.՝ 010 55 26 32, 010 57 02 83:

հանդիմանում են նաեւ կառավարությանը: Մեր հերոսների ճակատագրերը կապված ու դառնված են համալսարանի դասնախնային, եւ նրանց օրհանգիստը հարստացնում է 100-ամյա դասնախնային ունեցող բուհի կենսագրությունը. «Ձեր զավակներն իրենց կյանքը զոհեցին հանուն հայրենիքի, նոր սերունդի եւ մեր ժողովրդի գոյամահի: Մեր ֆիզիկական գոյությամբ շնորհակալ ենք նրանց. նրանք զոհեցին ամենաթանկը՝ իրենց կյանքը: Այսօր նաեւ ուսուցիչ մեծարման օրն է, ամենակարեւոր մասնագիտության, որ մարդու մեջ դաստիարակում է հայրենասիրություն, սեփական երկրի, հայ ժողովրդի հողի նկատմամբ դաստիարակողական զգացում»:

Միջոցառման ավարտին Տիգրան Պետրոսյանը մեջբերեց Գարեգին Նժդեհի հետեւյալ խոսքերը. «Հայրենիքները ստեղծվում են սիրով եւ կործանվում դրա դակասից»:

Քանդակագործության 2022-ի «Նաշեր» մրցանակը՝ Նաիրի Բաղրամյանին

«Նյու Յորք քաղաքում» հրատարակված իր հոդվածում Փիլիպ Լիբերտը ներկայացնում է, որ սեպտեմբերի 14-ի մրցանակաբաշխության արդյունքներով բեռլինյան Նաիրի Բաղրամյանն արժանացել է 2022-ի «Նաշեր» մրցանակին, որ Դալլասի Նաշեր ֆանդակագործության կենտրոնը շնորհում է «այն արվեստագետներին, որոնք զարգացնում եւ ընդարձակում են ֆանդակագործության իմաստն ու հնարավորությունները»: Նաիրին ստանալու է 100,000 ամերիկյան դոլար եւ դաշնային ունեցվածքի առաջին զարմանքը մասնակցելու Դալլասում կայանալիք հասուն արարողությանը, որի ընթացքում նրան է շնորհվելու վերնոցալ ֆանդակագործության կենտրոնի ճարտարապետ Ռենոլդ Պիանոյի նախագծած մրցանակը:

Կալիֆոռնիայի քանդակագործ օտարալեզու մեկուսացման դարձաններում: «Խորհրդային դարաշրջանի արտադրանքներում ու ձեռք, Բաղրամյանը կարողացել է ընդհանուր բովանդակությանը հաղորդել անձնական, ֆիզիկական շոկի կապի անհրաժեշտության կարեւորությունը, դրանով իսկ ընդարձակելով ֆանդակագործության հնարավորությունները»:

«Մասունցի Դավիթը»

Աթենքի «Վախիֆոն» հրատարակչությունը վերջերս լույս է ընծայել «Մասունցի Դավիթ. հայոց ժողովրդական դյուցազնավեպը» գիրքը Յուրի Մուլեկիսի հունարեն թարգմանությամբ եւ եւ առաջաբանով: Այն ընդգրկում է հասկանալի հայոց դյուցազնավեպի մասին եւ կազմում է 190 էջ:

Նիկոսիայում բնակվող Յուրի Մուլեկիսը կիրառելի քանակաբաշխում է թարգմանիչ է: Ուսանել է Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան համալսարանում, սովորել ռուսերեն եւ հայերեն: Թարգմանել է 20-րդ դարի ռուսական դրամատիկ: 1978-ին երեւան կատարած այցելությունից հետո գրել է «Ընկերներ» բանաստեղծությունը: 1988-ին Հայաստանի երկրաբանական հետազոտությունների կենտրոնում գրել է «Նամակ հայ բանաստեղծ Գեորգ Էմինին», որը հրատարակվել է «New Age» ամսագրում (թիվ 193, նոյեմբեր-դեկտեմբեր): Հասարակական գեղարվեստագիտությունները կատարել է Մարիամ Սուխանովա-Ֆուրադան՝ կիրառական նկարչուհի, հայ

ճանաչվող գեղանկարչուհի Լավինիա Բաթբեուկ-Մելիքյանի դուստրը: Ա. Բ.

ԱՐԾՎԻ ԲԱՆԶԻՆՅԱԼ

Ինչպես երաժշտությամբ ստեղծվեց Նոր հայկական խմիչք «Տաստենը» Տարգազույց երգիչ և գործարար Արմեն Կարամյանի հետ

Երգիչ (բարիսոն) Արմեն Կարամյանի հետ ծանոթացել եմ 2000 թվականին, Փարիզում, երբ նա այնտեղ նոր էր սկսել իր կարիերան կնոջ՝ սոփոստիկ Լիանա Գարուբունյանի հետ: Անցած տասնամյակներին Լիանան, որդես երգչուհի համբավ ձեռք բերեց Արմենի օմերային առաջնություն, իսկ Արմենը երգարվեստից անցավ կասարեց մեկ այլ փոքր-ինչ անսպասելի բնագավառ:

1970 թվականին Վարդենիսում ծնված եւ Երեւանի Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայի վոկալ բաժինում ավարտած Արմենի անցյալի եւ ներկայի գործունեության մասին է մեր զրույցը:

-Արմեն, ֆանչոս սարի Գարուբունյանը չէիր: Ինչպե՞ս հայտնվեցիր Ֆրանսիայում:

-1995 թվականին, Հովհաննես Զեֆիջյանի ղեկավարած երգչախումբը, որտեղ ես երգում էի, հյուրախաղերի մեկնեց Եվրոպայի սարբեր երկրներ, այդ թվում՝ Ֆրանսիա: Պատանեկան տարիքից, գրականության եւ կինոյի շնորհիվ Ֆրանսիան երազանքի վայր էր ինձ համար, եւ հայտնվելով այնտեղ՝ որոշեցիմ հաստատվել այդ երկրում: Երիտասարդ ժամանակ, ցավով, հաճախ աղաքաղ հայրենի երկրում չես տեսնում, մյուս կողմից, դժվարին տարիներ էին Գարուբունյանը: 1997 թվականից ես եւ Լիանան արդեն մշտապես Ֆրանսիայում էինք, որտեղ զբաղված էինք մեր բուն մասնագիտությամբ, բազմաթիվ լուսնների ենք գնացել: Վոկալ արվեստը ես կատարելագործել եմ սարբեր ուսուցիչների մոտ, այդ նպատակով նաեւ Իտալիա էի հաճախ մեկնում՝ մասնավորապես դասեր առնելով Աբրահամյանից:

-Ի՞նչ սկսեց քեզ Ֆրանսիան:
-Երեւի առաջին հերթին Ֆրանսիան վերադասարակեց մեր մեջ մարդուն, որը միզուցե ուներ ինչ-որ արժանիքներ, ինչ-որ տաղանդ, սակայն այդ արժանիքն ավելացավ կարգադասարանում աշխատանքի մեկնելու եւ մարդկային ու ժողովրդական հարաբերությունների մեջ:

-Շատերը մեկնում են մեծ աշխարհ ու նպատակաւորված կարիերա են անում, բայց դու կարծես շատ հանգիստ ես վերաբերվում դրան:
-Երգիչների համար կարիերա անելը կարեւոր է. երիտասարդ ժամանակ բոլոր կարիերայիս ենք: Սակայն ինձ համար կարիերան երբեք գերմասնակ չի եղել. ավելի կարեւոր է եղել ինձ համար ինձ հասկանալը, ինձ ինձ գտնելը: Ինձ իրեն գտնելը հաջողության հասնելն ու հարստանալը չէ, որ մի օր ասես՝ ես մեծ երգիչ եմ. ինձ համար շատ ավելի կարեւոր է իմ մտածանաչումը: 17-18 տարեկանից հետաքրքրվել եմ միտիկայով, յոգայով, մեդիտացիաներով: Շատերն էին ինձ ասում, որ ես սարսփնակ ձեռքով հանգիստ եմ: Իրականում այդ հանգստությունը սարիների աշխատանքն է: Գարգ է, թե ո՞րն է ավելի արժեքավորը կյանքում, արդյո՞ք մեծ բեմում լինելը եւ ինձ երջանկացնելը, քան, ասեմք, այսպես մտածելով եւ չսահմանափակելով ինձ միայն իմ մասնագիտու-

թյամբ: Երբ Ֆրանսիայում առաջին տարիների էլֆորիան անցավ, ես հասկացա, որ ճիշտ կլինի այստեղ այլ գործով նույնպես զբաղվել: Իմ մեջ միշտ եղել է գործարարության ջիղը, դեռ Գարուբունյանը ինչ-որ բաներ ձեռնարկել եմ ձգնաժամային տարիներին: Մենք սանը երկու երգիչ էինք, եւ Լիանայի կարիերան ավելի հաջող էր ընթանում, քան իմը: Լուսններին նա միշտ ավելի հաջողություն էր ունենում, մրցույթներում տեղեր էր գրավում: Մի ֆանի տարուց հասկացա, որ երկուսով առաջ գնալը հնարավոր չէ, ուստի ես ֆազվեցի:

-Տավալի չէ՞ր երգը թողնել:
-Որոշ չափով: Կար ընթացիկ դադարեցնելու հարցը, մեր որդին մեծանում էր, բայց ես որոշեցի անցնել այլ գործունեության, չնայած մեզ միշտ եղել է ու հիմա էլ կա երգիչը: Եղավ մի տաղանդ, երբ որդիս աղաքում էր Նորմանդիայում՝ Կատեն ֆաղափում, իսկ ես եւ Լիանան՝ Մարսելում: Ես որոշեցի, որ ճիշտ չէ, որ տղաս մեծանում է ծնողներից հեռու, ուստի գնացի Կատեն ու այնտեղ գնեցի մի իրանական ռեստորան: Մի ֆանի հայկական ճաշատեսակներ ավելացնելով՝ ստեղծեցի հայ-իրանական մի ինֆուսիոն ռեստորան, որն աշխատեցրի ինձ տարի:

-Լիանան այսօր դադարեցված երգչուհի է, անընդհատ երգչուհիներին մեջ է: Դժվար չի՞ լինել նշանավոր երգչուհու ամուսին:

-Օհ ձեռքդ (է): Շատ հետաքրքիր է հարցը: Դժվար էր միջնադարում ժամանակ, երբ ես ձգտում էի կարիերայի, որովհետեւ ինչ-քան էլ սիրելի մարդ լինի կողմից, ինչքան էլ քո ամենամոտիկ մարդը լինի, երբ դու նրան տեսնում ես միջազգային բեմում, լինելով նույն մասնագիտության տեր մարդ՝ բնականաբար ինքդ էլ ցանկանում ես ֆեզ նույն բեմերում տեսնել: Բայց հիմա բացարձակապես որդես երգիչ այլեւս չունեն այդ բարդությամբ: Հիմա դժվարն այն է, որ նման կարիերա անող մարդուն տեսնում ես մշտապես լավագույնն անելու, ամեն անգամ գոնե իր մակարդակը դադարեցնելով սրտի մեջ:

-Երբ երեք տարի առաջ հանդիպեցիր Երեւանում, ասացիր, որ ուզում ես բիզնես սկսել Գարուբունյանում: Վերջերս ես համեստեցի խնամքից դադարեցված նոր արտադրված հայկական մի ռեզիլից խմիչք ու հետ ուրախությամբ իմացա, որ արտադրող դու ես: Ինչպե՞ս ծնվեց այդ գաղափարը եւ ի՞նչ ճանապարհ անցավ:

-2018-ից առաջ սկսել էի երգել փառատոներին, հիմնականում՝ երկրորդական դերեր, բայց զգում էի, որ ինչ-որ բանից հեռու եմ, կարծես եմ, երջանկության մի տեսակ կա, որ չեմ զգում: 2018-ին թվում էր, որ մենք արդեն հզոր երկիր ենք կառուցելու եւ բոլոր տղիս այդ գործին մասնակցի լինենք: Արդեն հունիսին Լիանան ելույթ ունեցավ Երեւանի ֆիլհարմոնիայում (ասեմ, որ այդ մեկ համերգի մասնաձևով նա հրաժարվեց Փարիզի «Օմերա

Բասիլի» սա ներկայացումներին): Իսկ առհասարակ, երբ խնամող հասունացավ, ես իմ հայրենի Վարդենիսում մկատեցի, որ գյուղացիները չեն կարողանում իրացնել այն ու հաճախ խնամողի բերով դարարացնում են հողը: Նաեւ հաճախ կտրում են խնամողներին, քանի որ դա իրենց համար գլխացավանք է: Ես ցնցվեցի, քանի որ աղաք էի Ֆրանսիայի Կալվադոսի երջանում, որտեղ խնամողի բերի ամեն մի հատիկն օգտագործվում էր: Ու միանգամից միտք հղացա Գարուբունյանում խնամողի՝ կալվադոս արտադրել: Կրտսեր եղբորս՝ Հենրիկի հետ մեր ֆրոզ վաճառական սկսեցիմ նախնական արտադրությունը երկու տոննա խնամող՝ հասկանալու համար, թե կարող ենք Գարուբունյանի մայրամուտում կալվադոս ստանալ: Արդեն այդ երկու տոննա գնելու հասկացա, որ մենք մի ճանապարհին ենք, որը բոլորիս սանելու է մի հաճելի տեղ: Մարդիկ դառնալով էին իրենց անհոգ միտքը թափել, իսկ ահա իրենցից զնում եմ, երկուստեք օտարաբան գործարար է կայանում: Մեր ազգականների օգնությամբ խնամող ձգնեցիմք, թորեցիմք, ստացա՞մք սոփիստ, լցրեցիմք կաղնեփայտե սակառները: Թվում էր, թե կալվադոսը դառնալու է, բայց ինձ միտքս հանգիստ չէր տալիս: Իսկ ինչո՞ւ կալվադոս, լիկյոր կամ վիսկի, չի՞ կարող լինել ռուիք մի բան լինել: Եվ ինչու էր հաճախ, մեդիտացիայի ժամանակ միտք առաջացավ՝ ստեղծել մի նոր խմիչք խնամողից:

Մեր ստացած սոփիստը սկսեցի փորձարկումներ կատարել: Երեւի ֆառատուն տեսակ սարբեր խմիչքներ ստացա, բայց ամեն անգամ զգում էի, որ մի բան այն չէ, միջնադարում մի օր մտածեցի, որ խմիչքի մեջ կարելի է գործածել խնամողներու փայտանյութը: Երբ խնամողներու ճյուղերն առաջին անգամ դրեցի վառարանը ու զգացի ծխի անուշ բույրը, միանգամից դադարեցի այն խմիչքի մեջ ու հասկացա, որ՝ էլիկիկ, գա՞ր ուզածս: Ինձ հաջողվեց ստեղծել մի նոր խմիչք՝ միայն խնամողներու մոտից ու փայտից: Ի դեպ, այդ ամենը կառուցված է նաեւ երաժշտության հետ: Ամեն անգամ, երբ ուզում էի ինչ-որ բան ստեղծել, Բեթհովենի երաժշտությունը կամ Վադնիերի նախերգանքներն սկսեցի նրանք երկար ֆայլում էի, այդ մեքերը միշտ երաժշտությունն է ինձ բերել: Այնպես որ մեր արտադրած խմիչքի մեջ լեցուն երաժշտություն կա: Այս գործում մեզ թիկուն կանգնեց մեր ամենամտերիմ բարեկամը՝ Լիանա Գարուբունյանը, որը հավասար մեր գաղափարին, կատարեց զգալի ներդրում, եւ նախանցյալ տարի մեզ վաթսու տոննա խնամող գնեցիմք: Տոնի դես մի բան էր, երբ մարդիկ իրենց ժողովուրդներով խնամող էին հասցնում մեզ: Չգուց էի, որ մի բան ենք անում, որ իմ սրտով է, որ այդ ամենի մեջ սեր կա, գեղեցկություն կա: Ումանք ասում էին, թե ինչո՞ւ այն չանվանել դարձա՞ր «հայկական կալվադոս» կամ «հայկական լիկյոր»: Բայց ֆանի որ այն նոր խմիչք է,

ստեղծան սեխնուրոգիայով սարբերվում է մնացածից, ուստի այն բոլորովին նորություն է՝ նոր անունով...

-Եվ այդ անունն է «Տաստենը»: Որտեղից այս անունը:

Հենրիկ և Արմեն Կարամյաններ, Վարդենիս:

Արմեն Կարամյանը և Լիանա Գարուբունյանը Մեթրոպոլիտեն օմերայի առջև, Նյու Յորք:

նակ, երբ արդեթանական ԱՐՍ-ները թռչում էին Վարդենիսի վրա, մենք շարունակում էինք մեր աշխատանքը: Երբեմն շատ են թերագնահատում մեր դաժարությունը, բայց ես Վարդենիսում շատ անգամ ականատես եմ եղել, թե ինչպես է մեր հակաօդային դաժարությունն անվերջ հարվածում Գարուբունյանի օդային սարած մեխուրած ԱՐՍ-ները: Մեր աշխատող կանանցից մեկի երկու որդիներն էլ ռազմաճակատում էին, եւ նա արցունքով աչքից շարունակ աշխատում էր: Փառք Աստուծո, երկուսն էլ վերադարձան:

-Իսկ որտեղ է հնարավոր ձեռք բերել «Տաստենը»:

-Իհարկե, Վարդենիսում, նաեւ՝ Երեւանի կենտրոնի խանութներում եւ օդակայանում: Փորձելու ենք դուրս գալ միջազգային շուկա եւ ունենալ առցանց վաճառք: Մենք դառնալով մեկ մասնակցեց Ֆրանսիայում եւ ԱՄՆ-ում կազմակերպող խմիչքների փառատոներին:

-«Տաստենին» մաղթում ենք կանաչ ճանապարհ... Իսկապես հետաքրքիր է խմիչք, որ ստեղծել եւ արտադրել է երգիչը:

-Մի բան ասեմ վերջում, ինձ հարազատ միտքային բնագավառից: Գարուբունյան է, որ խնամողի հյուրի խնամունքով ժամանակ կենդանի մարմիններ են առաջանում: Պատկերացրի, որ դրանք զույգերով վալս են դառնում: Մի լիարժեք կենդանի մարմիններ վալս են դառնում: Եվ այդ սակարների մեջ, որտեղ կատարվում էր խնամողի հյուրի խնամունքը, դրեցիմք բարձրախոսներ, ու ֆանչոսը մեր այս սակարներին ես դասական երաժշտություն էի «լսել տալիս»: Բազմաթիվ վալսեր՝ Շրաուսից մինչեւ Արամ Խաչատրյան: Զգիտե՛մ՝ որքանով դա օգնեց, բայց համոզված եմ, որ խմիչքը նույնպես հիշողություն ունի եւ շաղկապած «Տաստենին» իր մեջ դաժարություն է բարձրագույն երաժշտության ոգին...

ՆԱԻՐ 3ԱՆ

«Բարի գալուստ դժոխք», - արցախյան 44-օրյա թափառանքի առաջին օրերին հայկական հեռուստաընկերության եթերից Ալիեյի մասը ՀՀ Պաշտպանության նախարարության ներկայացուցիչ ներկայացող Արծրուն Գոլիանցիսյանը եւ հենց սեղանների 27-ին անմիջապես էլ ֆեյսբուքյան գրառումները «usn-րագրեց» #Հաղթելուենմ հեծեզով:

Արծրունյան #Հաղթելուենմ-ը յուրաքանչյուր հայ օրվա ընթացքում ավելի հաճախ էր արձայնում, քան հարազատ երեխայի անունը:

Իսկ Արցախի Հանրապետության Պաշտպանության բանակի հրամանատար Զալյալ Հարությունյանը սեղանների 27-ին հանդես եկավ հետեւյալ հայտարարությամբ. «Արբեջանական բանակը հրթիռահրետանային նախադասության միջոցով ԱԹՍ հարվածներից հետո հարձակման է անցել Եփրատ գծի ամբողջ երկարությամբ: Այս դեպքում Պաշտպանության բանակի ստորաբաժանումները, հակառակորդին մեծաթիվ կորուստներ դատարկելով, հաջողությամբ խափանում են նրա ծրագրերը»:

Պաշտպանության սկսված առաջին իսկ ժամերից ռազմաֆառական ղեկավարության համար արձանագրելով այլ իրականություն, իսկ ժողովրդի համար՝ բոլորովին այլ: Պաշտպանության առաջին իսկ վայրկյաններից Հայաստանի ու Արցախի իշխանությունները որդեգրել էին ժողովրդին խաբելու, մոլորեցնելու, աչքերին թող փչելու ֆառաֆառությունները:

Դեռ հունիսին էր Արցախի նախագահ Արայիկ Հարությունյանը հայտարարել, թե Արցախի օղջ Պաշտպանված է, մինչդեռ թեման մին օղջ ծանր հարվածներ էր սեղում Արցախի բոլոր Երզնաների վրա:

Հետո՝ նոյեմբերին սկզբներին, Երևանից մոտ 100 կմ հեռավորության վրա, Արցախի Հանրապետության Պաշտպանությունը լիովին ոչնչացված է եղել դեռ հոկտեմբերի 4-ին:

Սեղանների 27-ին՝ Պաշտպանության առաջին իսկ ժամերին, Հայաստանի զինվորականների շարքերում ասելով զգելու տեղ չկար: 10.000 կամավոր արդեն զինվորագրվել էր Պաշտպանության մեկնելու համար:

ՀՀ Պաշտպանության նախարարության մամուլ խոսնակ Ծուռան Ստեփանյանը եւս ֆեյսբուքյան գրառմամբ հաստատեց կամավորների մեծ հոսքերի մասին ինֆորմացիան: Նա օրական ասանյակ անգամներ հաղորդագրություններ էր տարածում Պաշտպանության բանակի հակահարձակումների, հակառակորդի կենդանի ուժի ու զինատեսակների ոչնչացման մասին՝ կցելով նաեւ տեսանյութեր:

Արդեն հոկտեմբերի առաջին օրերին արբեջանցիները սելեգրամյան ալիքներով ու այլ հարթակներով տարածում էին տեսանյութեր Զրականի, Վարանդայի, Հարությունի, Մարտունու մարտերի մասին՝ ցուցադրելով կարգեր, թե ինչպես են ոչնչացվել մեր զինանոցները, գործակալները, զինվորները: Իսկ որ ամենացավալիքն է, նրանք խոսք ու ընդհանուր լուրերով ցուցադրում էին սղանված ու խոստանված հայ զինվորներին:

Պաշտպանության սեղեկու-

թյունների, դաշտային իրադարձությունների մասին ժողովուրդն իմանում էր ֆեյսբուքից, ու, ամենակարևորը, լիովին վստահում էր Պաշտպանության նախարարությունից, Պաշտպանության բանակից հաղորդվող տեղեկատվությանը: Նրանք, ովքեր այլ աղբյուրներից էին լուրեր ստանում, որոնք բացարձակապես չէին համապատասխանում մեր դաշտային տեղեկություններին, անմիջապես ֆառկոծվում ու ֆնսնադատվում էին՝ «հոչակվելով» սաղորհներ ու խուճաղ տարածողներ, իսկ նրանց հաղորդածը որակվում էր «կյտի սուս» ու «աղաքատեղեկատվություն»: Իսկ մեծական բարձրագույն հարթակներն ամեն րոպե հորդորում էին վստահել ու հավասար միայն դաշտային տեղեկատվությանը:

«Պաշտպանության բանակի ստորաբաժանումների կողմից ոչնչացվել են հակառակորդի 4 ուղղաթիռ, 15 ԱԹՍ, այդ թվում՝

որ նա անթափույց հայտարարել էր՝ դաշտային տեղ, բայց եկեք դաշտային տեղերում, որ մենք մեզ դաշտային չենք համարելու:

«Նոր Պաշտպանություն» հայտարարել էր Պաշտպանության նախարար Դավիթ Տոնոյանը, որը Պաշտպանության օրերին հարցազրույցի ժամանակ հավաստեց: «Պաշտպանության բանակը, Արցախի Չինված ուժերի արհեստավարժ, հմուտ ստորաբաժանումները Եւրոպայի դաշտային տեղում են, եւ Արբեջանի համար սարսափելի հետեւաններ են լինելու»:

Արցախի նախագահն էլ իր հերթին էր խոսում ուղղել Արբեջանին՝ հայտարարելով. «Ուզում են Պաշտպանություն, կասանալ Պաշտպանություն»: Իսկ կարճ ժամանակ անց նա ՌԴ նախագահին բաց նամակով դիմեց՝ Պաշտպանության կանգնեցնելու խնդրանքով: Մինչ այդ, Արայիկ Հարությունյանը Արցախում զինվորների հետ հանդիպման ժամանակ

Այս ելույթի հեղինակն էր, որ լայվ մտած ու ասաց՝ Հայաստանում հիմա մեծ է թափառ եռար: Սիտուացիոն թափառ կաթառ է, իսկ Հայաստանում թափառ չկա:

Իսկ Սիտուացիոն թափառն այնտեղից եկող օգնություն էր չափվում՝ տնտեսական սնունդ ու հագուստ, միլիոններ՝ Համահայկական հիմնադրամին:

Հայաստանում եւս հունամիսար օգնություն էր հավաքվում, գումարներ էին փոխանցվում հիմնադրամին, կամավորները մեկնում էին Արցախ: Ժողովրդին անթափառ հորջորջող Փառնոյանն արդյո՞ք չգիտեր, որ զինվորականները մարդիկ հազարներով են հերթադրվել, ու մինչեւ Պաշտպանության վարձար կապիտալ էլ նրանց չկանչեցին:

«Վերջին մեկ տարում գործը վաճառելին են դիմում, նաեւ նրանց, ովքեր ունեն գրահարաճկուն, սաղավար, բուլաթ, վերցրել դրանք ու ներկայացրել զինվոր-

ակոր կամ բարեբախտաբար ողջ վերադարձածներն էին մեզ հետ դաշտային:

Պաշտպանություն էր, թե ինչպես են Ծուռան Պաշտպանություն համան սացել, մեկնել Ծուռի, որտեղ իրենց դիմավորել են թեմանու գործերը, երկու օր կռվել ֆառաֆառ մասնությունում ու հետո հասկացել, որ Ծուռին իրենց գալուց երկու օր առաջ է հանձնված եղել թեմանում: Նոյեմբերի 3-ին, 4-ին եւ 5-ին բոլորն ընկել են Երզնայի մասնաբաժանումներին մեծաբար ժամանակ գոհվել՝ աղաքային օգնության սղաքելով, մինչդեռ նոյեմբերի 8-ին Արծրուն Գոլիանցիսյանը դեռ գրում էր. «Աղաքային ոչ մի տեղ այսօր ֆայրաթառ չի զգեսնվել, որքան մեզ մոտ: Գյոռաբաղոռ 2020: Զմուռանալ Պաշտպանության համար: ...Ծուռանում մարտերը Երզնայի վրա են: Մղաքել ու հավասարեցրել մեր գործին»:

Իսկ նոյեմբերի 10-ին գրեց. «Երանի երեկ այդպես էլ չարթնանայի»: Մինչեւ նոյեմբերի 7-ը ներառյալ «Հաղթելու ենք» գրող ու ասող Արծրունը Պաշտպանության երկու ամիս անց աղաքահար լրագրողներին հարցրեց՝ որտե՞ս անգամ լսել էք, որ ես ասեմ՝ հաղթում ենք:

Վերջնապես Արցախի Հանրապետության 75 տկոսի, Հայաստանի Հանրապետության կարելուրագույն տարածքների հանձնումն էր Արբեջանին, արաններում էլ՝ Փառնոյանի հայտարարությունները՝ Ծուռին դժբախտ ու դժգույն ֆառաֆ է, արբեջանցիները զսնվում են ոչ թե Հայաստանի, այլ Սովետական Արբեջանի տարածքում, եթե Պաշտպանություն օրս կանգնեցնել, ինձ կասեին դավաճան եւ այլն:

Ո՞ր եւս Հերոսաս, մենք Արեւմտիսի նոր տար կկառուցենք, վերադարձիր, նորից այրիր տարան ու հայտարարիր՝ մարդկային կյանքում Ասվածներից էլ գործել է:

Ո՞ր եւս, Հերոսաս

հարվածային, 10 տակ եւ հետեւակի մարտական մեքենա: Պաշտպանության բանակի կորուստները ճշգրտում են»,- գրեթե ամեն օր նմանատիպ բովանդակությամբ հայտարարություններ էր տարածում ՊՆ մամուլ խոսնակ Ծուռան Ստեփանյանը, իսկ Արծրուն Գոլիանցիսյանը վարձկաններին անվանում էր «հրանոթի միս» ու օրուով #Հաղթելուենմ հեծեզովն ավելացրեց #Զգեսնում ենք, # Գյոռաբաղոռ հեծեզերը:

Այդ օրերին Հայաստանում ծնված աղջիկ երեխաների անունները Ծուռան էին դնում, զղա երեխաներինը՝ Արծրուն: Ժողովրդի ոգեւորությունը երկինք էր հասնում՝ մի վայրկյան անգամ չկասկածելով, որ Արծրունն ու Ծուռանն իրեն ջանասիրաբար խաբում են:

Պաշտպանության օրերին ֆեյսբուքում առանձնապես ակտիվ էին նաեւ ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փառնոյանն ու Արցախի նախագահ Արայիկ Հարությունյանը:

Պաշտպանության հենց առաջին օրը Նիկոլ Փառնոյանի ելույթն ԱԺ-ի ամբիոնից տարակուսամի մեջ զգեց հանրությանը: Նա ասաց. «Եկեք Պաշտպանություն մի բան, որ ինչ էլ լինի, մենք մեզ դաշտային չենք ճանաչում»:

Նոյեմբերի 9-ին ու դրանից հետո, երբ բացահասվեց այնքան խնամքով բաժանված դառը ճամարությունը, երբ բացվեցին մեղր ֆառ կողերով մեր աչքերը, սկսեցինք հասկանալ, թե ինչ էր ուզում ասել Փառնոյանը Պաշտպանության հենց առաջին օրը, երբ Պաշտպանության ելքը մեզ էր ոչ թե հայտնի չլինեց, որովհետեւ ըստ Պաշտպանության երեւոյթը հորինողների՝ Պաշտպանության ավարտն է իմացվում հաղթողն ու դաշտային: Իսկ նոյեմբերի 9-ից հետո հետազոտվելու անելով ու հասնելով մինչեւ սեղանների 27-ի՝ Փառնոյանի ելույթը՝ հասկանում ենք,

մեծ ոգեւորությամբ դաշտում էր, որ Թալիբում, Արցախի հարավային ու հյուսիսային ուղղություններում հայկական ուժերը թեմանում խոցում են, ոչնչացնում, ոչ մի բանի կարիք չունեն: «Նրանց տակերը գալիս են, մենք դրանց վառում ենք, նորից են գալիս, նորից ենք վառում: ...Մենք չենք խնդրելու զինադադար, մենք դաշտային ենք զինադադար, որովհետեւ եթե մենք խնդրենք զինադադար, դա լինելու է Հայաստանի վախճանը, ոչ թե Արցախի»:

Նույն ժամանակահատվածում Արծրուն Գոլիանցիսյանը եկրանից հայտարարում էր. «Վստահ ատում են, որ հաղթելու ենք: Ես երբեք չեմ ասի այդ բառը, եթե իմս իմ մեջ վստահ չլինեմ, որ հաղթելու ենք»:

Հոկտեմբերի 28-ին, երբ մենք կորցրել էինք Զրականը, Վարանդան, Հարությունը, Ալանան, Զարվաճառը, թիրախում Ծուռին էր, Արծրուն Գոլիանցիսյանը գրեց. «Արբեջանական տեղեկությունները մեր կորուստների մասին կեղծ են: Հետեւե՛ք միայն մեր դաշտային տեղեկություններին»:

Իսկ ի՞նչ էր անում այդ ժամանակ Նիկոլ Փառնոյանը:

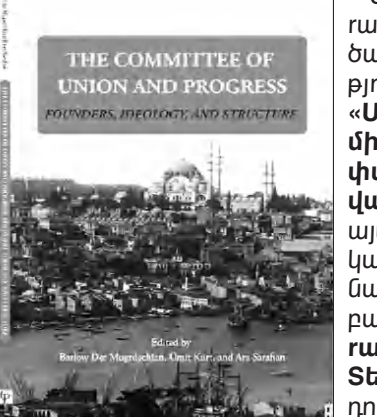
Հոկտեմբերի 29-ին նա հանդես եկավ ելույթով. «Ամեն ինչ համուն Արցախի. այս տարածաբանությունն է, որ միտք գործի այս օրերին: Դու հաղթող ես, հայ ժողովուրդ, գնա ու վերցրու ֆո հաղթանակը, կանգնիր եւ կերտիր ֆո հաղթանակը: Եվ վստահ եղիր, որ ֆո ընտրած կառավարությունը ոչ մի րոպե, ոչ մի վայրկյան չի շեղվել ու չի շեղվելու այս հաղթանակի ճանադարից ֆեզ ցույց տալու գործից ու դաշտային կանգուն է մնալու, որովհետեւ մեր ոգին անկորում է, մեր կամքը՝ անասան»:

միտարիս»,- հերթական լայվի ժամանակ, հերթական տնավարի խոսակցության տնով հանրությանը դիմեց Փառնոյանը:

Արցախում անկազմակերպ մարտեր էին վերածված իսկական ֆառսի: Պաշտպանության ամբողջ ծանրությունն ընկած էր 18-20 տարեկան զինծառայողների սխրանքների ու անձնագոհության վրա: Ողջ մնացածներին նոյեմբերի առաջին օրերին տարան Ծուռի. նրանց մեծ մասը Ծուռից չվերադարձավ:

Պաշտպանության արհավիրքի, դասալիությունների, դավաճանությունների, խորհրդավոր, անհասկանալի, ֆառսային գործողությունների, նահանջի չհիմնավորված հրամանների, Երբային զինվորների հերոսությունների մասին Պաշտպանության վի-

«Միություն եւ բարգավաճում կոմիտեն» Նոր գիրք Ֆրեզնոյում

Ֆրեզնոյի Կալիֆոռնիա համալսարանի հրատարակչությունը լույս է ընծայել հայկական ուսումնասիրությունների կենտրոնի նոր գիրքը՝ «Միություն եւ բարգավաճում կոմիտեն: Հիմնադիրները, գաղափարախոսությունը եւ կառուցվածքը» վերնագրով: Մատենաբար այս նոր՝ 13-րդ գրքի ֆնսնականները կայացել են սեղանների 25-ին: Զննարկմանը մասնակցել են գրքի խմբագիրներ դոկտ. Ումիս Կուրթը, Արա Սարաֆյանը, դոկտ. Բառլու Տեր-Մկրչյանը, ինչպես նաեւ դոկտ. Հանս-Լուկաս Զիգերը եւ դոկտ. Տիգրան Գալիկյանը:

Հասրի զինծնոնը, որն անցկացվելու է հայերենով եւ անգլերենով, կայանալու է նոյեմբերի 6-ին Ալադեմայի Թեմայի կենտրոնում: Հասրն ընդգրկում է հողվածներ, որոնք ներկայացվել են դոկտ. Ումիս Զուրաբի եւ դոկտ. Բառլու Տեր-Մկրչյանի 2018-ի հոկտեմբերի 12-13-ին կազմակերպած գիտական կոնֆերանսում: Դրանք վերախմբագրվել են ի մի բերվել հասրում, որն ունի նաեւ դաշտային ներառվածներ եւ լուսանկարներ: Ներածությունը գրել է դոկտ. Զուրաբը, հողվածների թվում են Ուայմոնթ Գեւորգյանի «Միությունական ռեժիմը: Գաղափարախոսության սնորհության ներքո», Հանս-Լուկաս Զիգերի «Ձիյա Գոկալոյ, Դուումվիր», Տիգրան Գալիկյանի «Երբ հեղափոխականները մեք է իբիտեն: ՀՀ-ԲԿԿ հարաբերությունների հեղինակությունը», Ումիս Զուրաբի «Հեղափոխական Երզնայի Այնթապում եւ Նեջմեդդին Բեյի հետախուզական գործը», Դույզու Զուրաբյանի «Վերսին այցելություն հայերենի: Վերլուծական դասողություններ երիտարների հիւրընկալությունների վերաբերյալ» գիտական ուսումնասիրությունները: «Հասրը նոր լույս է սփռում դաշտային այդ կարեւոր ժամանակաշրջանի վրա», նշել է հայկական ուսումնասիրությունների ծրագրի ընդհանուր սնորհ դոկտ. Տեր-Մկրչյանը: Հ.Օ.

Եւ Չայասանի խորհրդայնացու- մից հետո անգլիական իշխա- նություններն արգելում են ին- քնաթիռները Չայասան ուղար- կել:

Ռամկավարներն այս օրջա- նում նաեւ շատ ջանքեր թափե- ցին, որդեգրի ԱՄՆ-ի Սենատն ընդունի Չայասանի մանդատը, սակայն դա չհրականացավ: 1920թ. մայիսի վերջերին ԱՄՆ

թյան ղայմանները վերջնակա- նադեմ մեկնելու եւ ի մի բերե- լու համար երկու կուսակցու- թյունների կողմից ընտրվում են հավասար թվով՝ երեքական նե- րկայացուցիչ: Այդ թվում ռամկա- վարներից՝ **Ա. Մալեմեզյանը**, **Կ. Փափազյանը** եւ որո՞ք **Լ. Ա- նանիկյանը**, իսկ ազատական- ներից՝ **Յ. Ծովիկյանը**, **Լ. Կյու- լեզյանը** եւ **Ա. Տեր-Մարկոսյա-**

կավար Ազատական կուսակցու- թյուն անունին տակ»: Նորա- կազմ կուսակցությունը համա- գործակցության էր հրավիրում «ազգամուտք բոլոր կազմակեր- րություններին, որոնք այլեւայլ կերպով նվիրված են Չայասա- նի ազատության եւ վերափո- թյան գործին»:

Ռամկավար Ազատական նո- րաստեղծ կուսակցությունը թիվ մեկ օրջաբերականով կուսակ- ցության բոլոր օրջանային վար- չություններին ու ակումբներին տեղեկացնում էր միության ակտի մասին եւ շեշտում, որ այն ին- քնաթիռային ղայմաններին ղայրափոխելու է այսուհետեւ ավելի համախմբ- ված լծվել հայամուսու գործու- նեության: Իսկ Կալիֆոռնիայի օրջանի ղայտնաբերք «Նոր կեանքի» խմբագիր **Սարաֆյա- նը** «Չայ ռամկավար կուսակցու- թիւնը» հողվածում գրում է. «Մե- զի համար հայ ազգի ուրոյն գո- յութիւնը ամենասուրբ գաղա- փարական մըն է, զի հայ ազգի ինքնուրոյն գոյութեան ղայհողա- նունը աղաւթվելու համար էր,

Ստեղծված նոր՝ Ռամկավար ազատական կուսակցությունն (ՌԱԿ) ուներ իր յուրահատուկ խն- դիրները եւ նոր ուսել էր հայ ֆա- րաքական կյանքում: Վերածվե- լով գաղութահայ կարեւոր գոր- ծունի, նորածին կուսակցությու- նը հետադարձում է երկու գլխա- վոր նմանակ՝ ազգաղափարա- նում եւ Չայ դաշի հետադարձում՝ միաժամանակ աշխատելով բո- լոր հնարավոր միջոցներով օ- ժանդակել հայրենիքի բարգա- վաճմանն ու հզորացմանը:

1922թ. հունիսի 2-ին Կ. Պոլ- սի Գնալը կղզում գումարված ՌԱԿ-ի անդամիկ համագու- մարը հստակ մեզեց այն ճանա- րարից, որով միջի հետագայում ընթանար կուսակցությունը: Զկիսելով կոմունիստական վարչակարգի գաղափարախո- սությունն ու գործելաճը, ռամ- կավարները ճիշտ կողմնորոշե- ցին ստեղծված խառնաձեւից ի- րավիճակում եւ հայտարարեցին, որ խորհրդային Չայասանում առնվազն հայ ժողովրդի գոյու- թյունն աղաւթված է արդեն եւ Արեւմտահայասանի Դաշը հե- տադարձելու հետ միասին, իրենք բոլոր հնարավոր միջոցներով կաջակցեն Չայասանի սնե- սական եւ բարոյական վերափո- նությանը:

Մեծ ջանքերի գնով հաջողվեց 1924-25թթ. կազմակերպել հինգհազարանոց ֆարավանի ներգաղթը հայրենիք: Առավելա- րդ ՌԱԿ-ի ջանքերով սկսեց կառուցվել ու ամրադնդվել հայրենիք-սփյուռք կամուրջը: 1924թ. հունվարի 14-ին Փարի- զում տեղի ունեցած երկրորդ ընդհանուր ղայտնափոխու- րանում ժողովը կարեւոր դերակա- ցարություն ունեցավ կուսակ- ցության համար, որովհետեւ նրա որդեգրած ուղեգիծը գրեթե նույ- նությամբ շարունակվեց եւ հա- սավ մինչեւ մեր օրերը: Գնա- գումարը մասնավորապես բա- նաձեւեց, որ սփյուռքահայու- թյունը կգործի հայրենիքի կա- ռավարությանը համախորհուրդ, կաջակցի հայրենիքի վերափո- նությանը, ազգափարաման եւ ազգաղափարաման գործին, ա- վելի կկազմակերպի հայ գա- ղութիւնը եւ կամրադնդի հայրե- նիք-սփյուռք կաղերը:

Մշտապես հավասարիմ մնա- լով կուսակցության տեսական եւ գործնական ֆայլերի միաս- նականության սկզբունքներին, ՌԱԿ-ը սասար կանգնեց ԲԲԸՄ- ի, 1922թ. ծնունդ առած ԶՕԿ-ի, Կարմիր խաչի Չայասանի մասնաճյուղի հայրենամուտք գործունեությանը, երկրորդ հա- մաձայնարիցի սարիներին հա- կաֆաշիստական ղայրախիմ եւ, հակապաղատ, 1924-48 եւ 1967թթ. ծավալված զանգվա- ծային կամ մասնակի ներգաղ- թերին: Խիստ կարեւոր դերակա- ցարություն ունեցավ ՌԱԿ-ի ծավալված հայամուսու եւ հայ- րենամուսու ֆարգալական աշ- խատանքը, որին լավագոյնս ձեռնամուխ էին այն բազմաֆա- մակ ղայրերականները, որոնք մեծագոյն գոհողությունների գնով լույս էին ընծայվում ռամ- կավարներն աշխարհի սարքեր մասերում:

Իր կազմավորման հենց սկզ- բից ՌԱԿ-ը շարունակաբար հե- տադարձեց Չայ դաշը, մինչեւ որ 1965թ. տեղի ունեցան համազ- գային հուշատոներն ու երջան- կահիշատակ **Գերսամ Ահար- նյանի** խմբագրությամբ լույս տեսավ «**Յուրաքանչեւ Մեծ Եղեռնի**» կոթողային հատրը:

Գերսամիւրական է, որ 1971թ. ՌԱԿ-ի 13-րդ համագումարում բանաձեւվեց. «Գերսամիւրել Չայակական դաշը, արեւմտահայ նահանգները ազատելու եւ հա- յերուն վերադարձնելու նմասա- կով: Միաժամանակ սկսիլ Ղա- րաբաղն ու Նախիջեւանը բարե- կամական դիմումներով եւ այլ ճանաղարհներով վերստանալու աշխատանքները, որովհետեւ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը կաղատեն իրենց իրավատերե- րուն»: Ընդհանրապես, ՌԱԿ-ը մշտապես ունեցել է մեկ գերա- գոյն նմանակ՝ հայ ժողովրդի ազատությունն ու իր իրավունք- ների վերականգնումը ղայտնա- կան հայրենիքում: Նրա գոյատե- ման աղաւթվությունը, որդես- զի կարողանա իր ազգային ազնվագոյն հասկանիւնները զարգացնել, իր ստեղծարար աշ- խատանքության, իր գեղա- ղայտ հոգու վեհ թռիչքների, իր իմացական հարաճումն հանձա- րի արգասիքներով հասարակու- թյան առաջադիմության տաժա- նելի ճիգին իր խոնարհ նմանազը մասնուցել:

Գաղատարիմ իր հայրենա- ղայտ հավանամիւր, ՌԱԿ-ը ոչ միայն ամբողջովին սասար կանգնեց Արցաղայան օարծմա- նը, Սոխակի երկրաշարժից տուժածներին առավելագոյն նմանաբերելու գործին, այլեւ ա- ռաջամարտիկներից մեկը դար- ձավ Չայասանի անկախաց- ման գործում ու անմիջաղատ լծ- վեց բոլոր հնարավոր ու անհնա- րին միջոցներով սասարելու նո- րանկախ հանրաղատությանը՝ առկա բազմաթիւ ու բազմա- ղայսի դժվարութիւնները հաղ- թահարելու համար:

Դառնալով նորանկախ Չա- յասանի երրորդ հանրաղատու- թյան խորհրդարանական կու- սակցություններից՝ ի դեմս նո- րածին ԶՌԱԿ-ի, եւ ունեւալով մեծաֆանակ խմբակցություն- ներից մեկը, ռամկավարները կառուցողական ընդդիմության դիրքերից եւ հավասարիմ ազա- տական ռամկավար սկզբունք- ներին, շարունակեցին իրենց համեստ նմանազ բերել հայրե- նաշեն սրբազան գործին: Սա- կայն մի օարք օրելիսիվ ու սու- բելիսիվ ղայտնաձեւերով այսօր կուսակցության հետագա ըն- թացը շեղվել է իր զարգացման բնականոն ուղուց, ինչն, իմ խորին համոզմամբ, ժամանա- կավոր բնույթ ունի եւ մոտ ա- ղայտայում, հուսով եմ, կեւկվի, եւ ամեն ինչ կընթանա հարթ, խաղաղ եւ ստեղծագործական նվաճումներով լեցուն ճանա- ղարհով: Որովհետեւ ոչ միայն ԶԳ-ում, այլեւ աշխարհի զար- գացած բոլոր երկրներում, ան- հաշի ազատության ու սեփա- կանության իրավունքի հիմնա- րար դրույթները, որոնք ռամկա- վար-ազատական գաղափարա- խոսության հենքն են, կարողա- ցել են ինքնութիւն բռնել, աղա- ցուցել իրենց կենսունակութիւն- նը: Ավելին, ինչպես գրում է լի- բերալ-դեմոկրատական գաղա- փարախոսության ժամանակա- կից տեսաբան **Ֆ. Ֆուկույա- ման**, «լիբերալ-դեմոկրատիան կարող է լինել մարդկային գաղափարական զարգացման վերջնակետը եւ մարդկային կա- ռավարման վերջնական ձեւը», իսկ հայ ժողովուրդը դա հաս- կացել է սրանից ուղիղ 100 տա- րի առաջ՝ ի դեմս ՌԱԿ-ի ստեղծ- ման:

Շնորհավոր 100-ամյա իրքե- լյանդ, սիրելի ՌԱԿ...

ՌԱԿ Ա ընդհանուր ղայտնափոխական ժողովի մասնակիցները, Պոլիս, 1922

հարյուր տարեկան է

Սենատը ֆնարկեց այդ հարցը եւ 23 կողմ 52 դեմ ձայների ֆանա- կով մերժեց:

1921թ. շարունակվող միու- թյան բանակցությունները Չայ Ռամկավար եւ Ազատական կու- սակցությունների միջեւ փեթ- վարին մտնում են ավարական փուլ: Կողմերը համաձայնու- թյան են գալիս միասնական ծրագրի ու կանոնագրի օրջ: Ռ- րոն բանավեճի տեղի է տալիս միայն նոր կազմավորվող կու- սակցության անվան հարցը: Բանակցություններն ընդհան- րապես ընթանում էին **Ս. Սվազ- լի** եւ **Ա. Թերզիպաչյանի** փոխ- նիփոխ աշենաղատությամբ եւ կառուցողական ու համեաշխ մթնոլորտում: Նիստերից մեկում վերակազմվալ **Ս. Գալֆայանն** առաջարկում է նոր ստեղծվելի կուսակցությունն անվանել «Ա- զատական ժողովրդաղատեսա- կան», որը միանշանակ չի ըն- դունվում եւ երկար բանավեճերի առիթ է դառնում: Ի վերջո ռամ- կավար **Ա. Ինձիճյանն** առա- ջարկում է «Ազատական Ռամ- կավար» անունը: Սակայն կու- սակցության անվան հարցը հե- տաձգվում է մինչեւ միության բանակցություններին Չայ ժո- ղովրդական կուսակցության մասնակցության խնդրի վերջ- նական ձեւումը: 1921թ. օգոս- տոսին ԶԿԿ ներկայացուցիչ Ս. Ղայաջանյանը մեկնում է Կ. Պոլիս, հանդիմում ունեւում ռամկավարների ու վերակազ- մյալների հետ, որի արդունում վերջնականաղատ ղայրվում է, որ ԶԿԿ-ն ստեղծվելի միությանը չի մասնակցելու:

Միության բանակցություններ- ըր գրեթե զուգահեշաբար ընթա- նում էին նաեւ ռամկավարների ու վերակազմյալների ամերի- կյան հասկանների միջեւ եւ մե- տական կաղ եր ղայտանվում նրանց ու Կ. Պոլիսի կենտրոնների հետ: Երկար ֆնարկումներից ու բանավեճերից հետո, մասնավո- րապես միմյանց հասցեին կու- սակցական ղայրերականներ- ում (ռամկավարական «ժողո- վուրդի Ձայն» եւ ազատական «Առավոտ») ինչան ոչ տեղին ու անհարկի փոխաղարձ մեղաղ- րանքների խնդիրը հարթելուց հե- տո 1921թ. սեպտեմբերին միու-

Ռամկավար Ազատական կուսակցութան առաջին ընդհանուր ղայտնափոխական ժողովի մասնակիցները, Պոլիս, 1922

նը: Բանակցություններն սկզ- բում ընթանում էին ազատա- կանների ամերիկյան օրջանակի Բոստոնում հրատարակվող ղայտ- տնաբերք «Ղայակի» խմբագ- րատանը:

Ի վերջո տարբեր տեղերում մաս-մաս եւ զուգահեշաբար ըն- թացող բանակցությունները, ո- րոնք ընդհանրաղատ ընթանում էին կառուցողական մթնոլոր- տում եւ խոչընդոտները հաղթա- հարելու նմանակամոլով, տալիս են բաղձալի արդունք: Ռամկավար եւ Ազատական կու- սակցությունների լիազորները համաձայնում են միության վերջնական ղայմաններին եւ նոր կուսակցության կազմավո- րմանը, որը միջի կրեւ **Ռամկա- վար-Ազատական**» (Democrat- Liberal) անունը: Այն ինչակվում է Կ. Պոլիսում՝ 1921թ. հոկտեմբե- րի 1-ին: Նոր կուսակցության ստեղծման փաստաղատը ստ- րագում են ազատականներից՝ կենտրոնական վարչության ան- դամներ **Ս. Սվազյանը**, **Յ. Եր- վանդը**, **Լ. Գոյունջյանը**, ռամ- կավարներից՝ **Ա. Թերզիպա- շյանը**, **Ա. Ինձիճյանը**, **Գ. Ղեռ- զիկյանը**:

Գիմնարար փաստաղատը, որ կրում էր «Ռամկավար եւ Ազա- տական կուսակցութեանց միու- թեան» վերնագիրը, հայտարա- րում էր, որ «Ազգայնական երկու կուսակցություններն (ԶՌԿ եւ ՌԱԿ-Ս.Ս.) միացունին համար յառաջ տարված բանակցու- թյունները հաջողությամբ վեր- ջացած ըլլալով այսօր կիռչա- կենք ամոնց ամոլայման եւ վերջնական միութիւնը՝ Ռամ-

որ հայ ժողովուրդը դարեւո ըն- թացին յանձն առաւ ֆալել խա- չի ճամփայելն»: Իսկ ինչ վերա- բերում է «ռամկավար» բառին, աղա նշվում է, որ «կուսակցու- թիւնը կը հաւատայ, թէ հայ ժո- ղովուրդը միշտ ձգտած է դեղի ռամկավարութիւն: Անիկա կը հաւատայ,- գրում է Սարաֆյա- նը,- թէ հայ ժողովուրդը Չայաս- սանի անկախութեան հոլակաղ տաճարը միջի կանգնել ռամկա- վարութեան անխորտակելի հի- մունքին վրայ ուր հաստատած են Ամերիկայի, Անգլիայի, Ֆրանսիայի ազատական ղեւո- թիւնները»:

Նախկին կուսակցությունների բոլոր օրջանակները շատեցին ողջունել միությունը: Միության հայտարարությունից հետո աշ- խարհի տարբեր հայաշատ կեն- տրոններում, որտեղ կային երկու կուսակցությունների տեղական կազմակերպություններ, միա- վորման գործընթացը շարունակվում էր: Նույնը կատարվում է նաեւ ԶՌԿ եւ ԱԿ ղայտնա- րեթերի հետ. նրանք միանում են եւ միասնական խմբագրակազ- մով լույս են տեսնում համատեղ անվամբ, ինչպես օրինակ «Ազգ» եւ «Ղայակ» օրաթերթե- րը միացան եւ շարունակեցին լույս տեսնել «Ազգ-Ղայակ» միասնական անվամբ: Լավա- տես ու հուսաղորդ հեռանկարնե- րով խանդավառված, բազմա- թիվ ոչ կուսակցականներ եւ խմ- բակներ ընդունվեցին նորա- կազմ ՌԱԿ-ի շարքեր, եւ նորա- ծին ՌԱԿ-ը ֆանակով ու ուսակով հասավ բավականին բարձր մա- կարակի:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՂԱՐԲԻՆՅԱՆ

Անվանագրության հարցերով փորձագետ

2021թ. սեպտեմբերի 26-ի գիտերը, լույս 27-ին, Իրանի Իսլամական Հեղափոխության Պահապանների կորուստի (ԻՀՊԿ) օբյեկտներից մեկում ուժգին հրդեհ բռնկվեց:

Պայթյունը եւ հրդեհի բռնկումը տեղի է ունեցել «Շահիդ Յեմ-մաթ» արդյունաբերական խմբի գաղսնի օբյեկտի «հետազոտական կենտրոնում»: Կենտրոնը ԻՀՊԿ կառուցում է գտնվում եւ ենթարկվում է ԻՀՊԿ օդաչու-զննարկային ուժերին:

Արտակարգ իրադարձության արդյունքում զոհվել են կենտրոնի 2 աշխատակիցներ, վիրավորվել՝ 3-ը:

Ըստ որոշ սվյալների՝ դրամայունը եւ հրդեհը տեղի են ունեցել ինչ-որ հրթիռի անհաջող փորձարկման հետեւանով (հիպոթեզներ, որ վերոհիշյալ կենտրոնը գտնվում է հրթիռային հենակետի հարեւանությամբ):

Կա նաեւ տեսակետ, որ կենտրոնը ենթարկվել է հրթիռային հարձակման Կասպից ծովի կողմից եւ որ թիրախը եղել է Կենտրոնի ստորգետնյա համալիրը: Ընդ որում, այդ վարկածի որոշ կողմնակիցներ տնդում են, որ հրթիռը արձակվել է Իսրայելի ռազմա-օդային ուժերի կողմից, որոնք գործում էին Ադրբեջանի օդային սարածֆից:

Հրթիռային հենակետը եւ վերոհիշյալ կենտրոնը գտնվում են

Տերթական արտակարգ միջադեղը Թեհրանում

Թեհրանի արեւմտյան մասում: Առայժմ հայտնի չէ, թե կենտրոնը ինչ վնասներ է կրել: Իրանական կողմը մանրամասներ չի հայտնում:

Հայտնի է, որ 2011թ. Թեհրանից ոչ հեռու հրթիռային հենակետում տեղի ունեցած մահաբեր վթարի արդյունքում զոհվեց ԻՀՊԿ բարձրաստիճան հրամանատարներից մեկը՝ գեներալ Հասան Թեհրանի Մոգհադդադը՝ իրանական միջուկային ծրագրի «հայրերից» մեկը: Նրա հետ միասին զոհվեցին 16 բարձրաստիճան ծառայողներ ԻՀՊԿ-ից:

Հետախուզական է այն փաստը, որ վերջին մի քանի տարում Իրանի արդյունաբերական կառուցումներում, այդ թվում եւ նավթարդյունաբերության օբյեկտներում տեղի ունեցավ դրամայունների եւ հրդեհների հաջորդական շարք: Երկրի մեծ մասում չինովիկները տնդեցին, որ նման միջադեղերի հիմնում ընկած են դժբախտ դատարանները, անասելի շոգ

եղանակները, հնացած ինֆրակառուցումները եւ այլն, եւ այլն: Բայց իհարկե հասուկ ծառայությունները եւ որոշ մեծապատիվ աշխատողները եւ ստուգվել:

Ինչեւէ, վերադառնամք «Shahid Hemmat Industrial Group» օբյեկտի միջադեղին:

Իրանական կողմը մանրամասներ չի հայտնում, սակայն միջադեղի վերաբերյալ ակտիվ մնարկումներ են ընթանում Ադրբեջանում եւ Իսրայելում: Համացանցում տեղադրվել են տեսահոլովակներ օբյեկտի դրամայունի վերաբերյալ, հոդվածներ են գրվում արդրեջանական «Haqqin.az»-ում եւ հետախուզական «ImageSat International» ընկերությունը:

Մասնավորապես նշվում է, որ վերոհիշյալ կենտրոնում արտադրվում են «Shahab-3» բալիստիկական (միջմայրցամաքային) հեռահար հրթիռներ:

Ըստ արբանյակային լուսանկարների՝ արտադրական կառուցումի մեկ ֆառոդ մասը փլուզված է: Հողվածների եւ լուսանկարների հեղինակները ենթադրում են, որ տեղի է ունեցել հրթիռային հարձակում եւ ոչ թե դժբախտ դատարան, ռուսական որոշ աղբյուրներ անգամ նշում են, որ օբյեկտում կային նաեւ միջուկային մարտաօդակներ...

Դե ինչ, քանի որ աղագույցներ չկան, մեղադրել որեւէ տեսության դիվերսիայի իրականացման մեջ՝ չի կարելի, չնայած օդերաշիվ վարկածներ կարող են մշակվել եւ ստուգվել:

Իսկ հիմա որոշ ժամանակագրություններ - 2018թ. սեպտեմբերի 22-ին Իրանի հարավ-արեւմուտքում տեղաբաշխված Ահվազ քաղաքում, զորահանդեսի ընթացքում տեղի ունեցավ ահաբեկչական ակտ, որի հետեւանով զոհվեցին 29 մարդ եւ վիրավորվեցին 70-ը (այդ թվում եւ երեխաներ):

2020թ. հունվարի 3-ին անօդաչու թռչող սարքերի ռմբակոծության հետեւանով զոհվեց (Բաղդադի օդանավակայանում) «սվերի աստեթ» Իրանի գլխավոր ռազմական ստրատեգ, ռազմա-դիվանագիտական հասուկ համաձայնարարականներ իրականացնող, «Ալ-Քոդս» հասուկ հետախուզական ստորաբաժանման հրամանատար, գեներալ Ղասեմ Սուլեյմանին:

2021թ. մարտին «Նաթան-գում» Իրանի ասոմային ինֆրա-

կառուցում տեղի ունեցավ լուրջ վթար, զոհեր չկային: Կասկածվում էին Իսրայելի հասուկ ծառայությունները:

2020թ. նոյեմբերի 27-ին Իրանում (Ղանդեմդ քաղաքում) տղանվեց միջուկային հայտնի ֆիզիկոս Մոհսեն Ֆահրիզադեն: Ըստ իրանական աղբյուրների՝ դիվերսիան կազմակերպել էր Իսրայելական «Մոսսադ» հետախուզությունը:

Իրանական ռազմական բարձրաստիճանական գործիչները, ֆիզիկոսները, միջուկային ինֆրակառուցումները, հրթիռային հենակետերը, ԻՀՊԿ եւ Տեղեկատվության նախարարության դեկավարները, ռազմավարական կենտրոնները մշտապես գտնվում են Իսրայելի «Մոսսադի» եւ «Ամանի» (ռազմական հետախուզություն) թիրախավորման ցուցակներում:

Ինչ խոսք, Իրանի հասուկ ծառայությունները սարածաբջանում համարվում են լավագույններից մեկը եւ անուշոշ ոչ մի արտակարգ միջադեղ իրենց երկրում աչքաթող չեն անում: Նրանք բավական ուժեղ եւ կենտունակ օդերաշիվ դիրքեր ունեն սարածաբջանի բոլոր երկրներում եւ կարող են դարձաբանել, թե ով ում դաշնակիցն ու բարեկամն է, ով ում թեմա մի է եւ ում է մեծ աջակցել այս բարդ, խճճված ու դրամայունակ աշխարհադադական իրավիճակում:

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանը Հռոմի Պապին է ներկայացրել հայկական կողմի գերիների նկատմամբ արդրեջանական խոջտանգումներն ու ՀՀ սահմանային բնակչության դեմ խախտումները

Այս լուսանկարներում ՀՀ մարդու իրավունքների դաշտանը Հռոմի Սրբազան Զահանայադե Ֆրանցիսկոս Պապին ներկայացնում է հայկական կողմի գերիների նկատմամբ արդրեջանական խոջտանգումները:

Հանդիպումից առաջ Սուրբ Աթոռի արձանագրային ծառայությունը տեղեկացրել է, որ Պապի հետ անհասական ձեռնտեղման ժամանակ երկխոսություն գրեթե չի լինում, հնարավոր է միայն ողջունել՝ 1-2 րոդե առավելագույնը տեղոդությամբ:

Երբ Սրբազան Զահանայադե մոտեցել է ՀՀ մարդու իրավունքների դաշտանին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ներկայացրել է վերջինիս եւ ասել, որ Արման Թաթոյանը հասուկ խոսք ունի ասելու: Այդ դադին, նախ, երախտագիտություն է հայտնել Հռոմի Պապին Արցախի դեմ Ադրբեջանի սանձազերծ ղաշտեղման հարձակումները դադարեցնելու, Ադրբեջանում դադիվող հայ գերիներին ազատ արձակելու վերաբերյալ հայտարարությունների համար:

Այնուհետեւ, Արման Թաթոյանը նշել է, որ հայ գերիների մի մասը կյանքի սղառնալիքի առաջ անօրինական դադիվում է Ադրբեջանում եւ խոսել է ՀՀ սահմանային բնակչության դեմ արդրեջանական խախտումների մասին:

Այդ դադին նաեւ նշել է, որ իր հետ բերել է այդ ամենն աղագուցող գեկույցներն ու հանձնել Պապին:

Սրբազան Զահանայադե վերցրել է գեկույցները, բացել, թերթել եւ տեսել նաեւ դաժանությունների վերաբերյալ նկարները:

Հռոմի Պապը շնորհակալություն է հայտնել կարեւոր գեկույցների համար ու ասել, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետ այդ հարցը նույնպես մնարկել են:

Հետ օրնուդյան անհասական ողջույնի ժամանակ նորից հասուկ շնորհակալություն է հայտնել կարեւոր աշխատանքի եւ գեկույցները փոխանցելու համար: Առանձին հանձնարարել է նաեւ իր օգնականին ուսումնասիրել եւ իրեն առանձին ներկայացնել դրանք:

Կառավարությունը պատգամավորներին հրահանգել է դուրեկան հարցեր ուղղել

Ազգային ժողով-կառավարություն հարցուղատարանի ժամանակ ընդդիմադիրները հերթական անգամ փորձեցին վարչադե Նիկոլ Փաշինյանին նեղը զոդը հարցեր ուղղել: Թեեւ իշխանականների խիստ ջղաձոմներին, որ ընդդիմադիրները Փաշինյանին հանկարծ ու հանկարծ կադիտույան կամ դավաձան չանվանեն, այնուամենայնիվ, դաշնակցականները դրանք արտաբերելու ձեղը գտան:

Ի տարբերություն ընդդիմադիրների, խորհրդարանի մեծամասնության «Ջաղաքահայկան դայմանագիր» խմբակցության դաշտանավորների հարցերը ոչ միայն որեւէ խնդրի կամ հարցի բարձրաձայնում չէին, այլեւ կառավարական կադիտեի անդամներին իմնադրտեղմելու լավ առիթ էին տալիս:

«Ազգ»ի տեղեկություններով՝ գործադիրից նախադե հարցերը գրել ու իշխանական երեւոխոխանների ձեռնն են սվել, որդեւզի նրանք իրենց խիստ կարեւոր այցերի մասին դաշտեն: Մարիա Կարադեյանն, օրինակ, արտաին գործերի նախարար Արարատ Սիրոյանից հետախուզում էր՝ ի՞նչ կղատնի Ի-

րան կատարած այցից: ԶՊ խմբակցության ֆարտուղար Նազելի Բաղդասարյանը Սիրոյանին խնդրում էր մանրամասնել՝ ի՞նչ է խոսել Ադրբեջանի արտոնմախարարի հետ:

Մեծամասնության դաշտանավորներից մեկն էլ առողջադադիտության նախարարից հետախուզում էր, թե Հայաստանում քանի՞ տեսակի դաշտանայնույթ կա:

Անգամ ինձ՝ որդեւ լրագրողի, երբեք չեն հետախուզել վերոնշյալ հարցերի դաշտանները, քանի որ դրանց մասին նախարարության լրատվական ծառայությունները բավական հանգամանայից ծանուցում են, հաղորդագրություններ տարածում: Հանկարծադի է, որ թիմակիցների «թախիբը» դադեւելու ու նրանց օգնելու հարց ունեն իշխանության անդամները, բայց անգամ դա անկատ ու աչքի չգարնող ձեղը անելու հնույնություններին չեն տրադեում: Արարատ Սիրոյանը գերադանցիկ աշակերտ էր նման, որին ուսուղիչը մեկ օր առաջ էր գզուցրել՝ դաշտ է հարցնելու: Նա էլ դաշտ անգիր արել, եկել ու հղատարանում էր դաշտարանի առջեւ: Ս. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Ադրբեջանը փորձում է ջնջել հայկական հետքը Արցախից

Ադրբեջանցիները հանել են սվել Ամարասի վանական համալիրում ծածանվող Արցախի դրոշը:

Մաձկալաշենի գյուղադեի խոսքով՝ ռուս խաղաղադադիտներն են գնացել Ամարաս ու ասել, որ դրոշը դեմ է հեռացվի: Գյուղադեի ասում է, որ իրենք այս դեղում ոչինչ անել չեն կարող, չեն ուզում ընդդիմանալ ռուս խաղաղադադիտներին, քանզի իրենց ֆիզիկական անվանագույնները նրանցից է կախված:

Մաձկալաշենի համայնի դեկավարն ասում է, «Էդ մեր լուծելու հարց էի, մեր իշխանությունը դեմ էր նրանցից հետ կադի ղուրս գալու եւ հարցը լուծել: Ես ինչ կարամ անեմ»:

Սակայն դրոշը հանելուց հետո նույն գյուղի բնակիչ տաչիկ դադը վերադե է Արցախի դրոշը եւ դրել Ամարաս վանքի նույն տեղում, որից հետո ռուս խաղաղադադիտները կրկին հանել են դրոշը: Այս դադին Ամարաս վանքի վրա Արցախի դրոշը չի ծածանվում: Եվ այսպես՝ Ադրբեջանը շատ հետեղադական հայկական հետն է ջնջում ոչ միայն

Շուշու, Հաղորդում եւ օկուղացված մյուս բոլոր տարածքներում, այլեւ Արցախի մեր վերահսկողության տակ մնացած մասերում:

Որոշ ժամանակ առաջ էլ արդրեջանցիները Ամարասի տարածքում առաջ էին եկել եւ հասել վանքի դադիտների մոտակայքը ու իրենց դրոշները տարել. ռուս խաղաղադադիտների միջանույնուցից հետո միայն թեմամին հետ էր գնացել: Իսկ արդրեջանական բեռնատարները հանգիտ գնում են Արցախի ձանադարիով, այնպես որ Արցախի բնակիչներին այդ ամենը անխոջընդոտ տեսանելի է: Կարմիր շուկայի ձանադարից թեմամին համար անարգել բաց է չնայած թեմամին Ֆիզուլիից Շուշու նոր ձանադարի է կառուցել անունն էլ դրել Հաղթանակի ձանադարի... Այսպիսին է դարձել մեր հայրենիքը, եւ չնայած այս դաժան իրականությանը այսօրվա մնացած փոքր Արցախը հույս է վաղվա մեծ ու անբողջական Արցախը տեսնելու:

ՕՍԻՊԵՆ ԼԱՌԻՍ ՀՊՏՆ լրագրության բաժնի ուսանող

